

SE SAMMENHENGEN: **VOLD MOT DYR OG VOLD I NÆRE RELASJONER**

En veileder for
veterinærer og
deres medhjelpere

Layout og trykk: Flisa Trykkeri AS
Februar 2020

Bilder: S. 9 og 57, privat.
Øvrige bilder: pixabay.com, dersom ikke annet er oppgitt.

INNHold

Forord.....	4
Vi må tørre å tenke tanken!	6
Vold og mishandling av dyr og mennesker: Hva er det?	8
Mishandling av dyr	8
Mishandling av mennesker	8
Identifisering av påført skade hos dyr	10
Forklaringer / oppgitt hendelsesforløp	10
Eiers atferd.....	11
Dyrets atferd.....	12
Risikofaktorer for påført skade.....	12
Fysiske tegn på dyremishandling	13
Differensialdiagnoser	23
Generelle råd om klinisk undersøkelse og bevissikring ved mistanke om dyremishandling	23
Når dyret dør eller må avlives: Obduksjon	24
Vern av dyr, barn og voksne: Sammenhengene mellom vold mot dyr og vold i nære relasjoner	26
Dyremishandling og partnervold.....	27
Dyremishandling og barnemishandling – og barn som mishandler dyr.....	28
Hvorfor blir dyra også mishandlet i voldelige hjem?.....	29
Fakta om vold og overgrep i nære relasjoner.....	30
Veterinærer kan bidra til å bryte voldssykluser	32
Kryssrapportering	32
Varslingsplikt, taushetsplikt og andre juridiske hensyn	34
Regelverk vedrørende varslingsplikt og opplysningsplikt eller -rett	34
Taushetsplikt.....	37
Utdrag av regelverk som samarbeidende profesjoner må etterleve	41
Hvordan gå frem i en situasjon der mishandling mistenkes?	45
Tilnærming ved mistanke om vold mot dyr.....	45
Tilnærming ved mistanke om vold i nære relasjoner:	
Spør, bekreft, dokumenter og henvis (S-B-D-H).....	48
Praksisprotokoll	51
Flytskjema	52
Samarbeid mellom Mattilsynet og politi	53
Krav til innhold i en politianmeldelse	56
Referanser	58
Viktig kontaktinformasjon	60
Appendiks	62

FORORD

Før eller senere står man som veterinær overfor dyr som har blitt utsatt for mishandling. Har veterinærene tilstrekkelig kunnskap om risikofaktorer og kjennetegn på dyremishandling? Vet de hvordan de skal gå frem i slike saker? Denne veilederen tar for seg mishandling av dyr, med hovedfokus på fysiske skader som er påført med overlegg, som ofte kan være vanskelig å skille fra skader som skyldes genuine uhell. Veilederen er ment å hjelpe veterinærer og andre ansatte på dyreklinikker i sine vurderinger, gi oversikt over skadetyper, og gi noen grunnleggende råd om hva man må være oppmerksom på under de kliniske undersøkelsene.

Selv om tegnene på påført skade blir oppfattet og det foreligger andre hint (røde varselflagg) som støtter diagnosen, kan man noen ganger nøle med å varsle om dyrevernsaker, enten fordi man ikke føler seg kvalifisert til å stille diagnosen eller fordi man er usikker på hvordan saken skal håndteres. Veilederen skal bidra til å forberede veterinærer på disse situasjonene.

Det blir stadig mer anerkjent at det er komplekse sammenhenger i voldelige hjem, og at vold mot dyr kan være en del av et familievoldsproblem. Veterinærer flest er nok også klar over at dyremishandling kan forekomme i relasjoner der også andre er utsatt for vold, det være seg barnemishandling, partnervold eller mishandling av eldre og uføre. I saker der det er grunn til å tro at et dyr er mishandlet er det viktig at veterinærer har bevissthet om at andre former for vold også kan forekomme, og at de har kunnskap om hvordan en eventuell mistanke om dette kan håndteres. Denne veilederen skal gi noen råd om handlingsalternativer i slike situasjoner.

Gjennom et tettere samarbeid og kommunikasjon med andre etater, vil veterinærer både i privat praksis og i Mattilsynet kunne bidra til å hjelpe og beskytte ofre for vold i nære relasjoner. I tillegg kan helsepersonell, barnevernsansatte og politiet noen ganger trenge hjelp og råd fra veterinærer når de kommer over utsatte dyr i voldelige hjem. Med kunnskap og bevissthet om sammenhengene og gode varslingsrutiner til Mattilsynet, vil disse yrkesgruppene på sin side kunne bidra til å hjelpe voldsutsatte dyr. Vi utarbeider derfor veiledningsmaterieell til visse andre yrkesgrupper også.

På NMBU veterinærhøgskolen startet arbeidet med denne tematikken i 2015, og vi arrangerte vårt første etterutdanningskurs våren 2017. I løpet av 2017 etablerte vi et samarbeid med Kriesentersekretariatet og Dyrebeskyttelsen Norge. Prosjektet «Se Sammenhengen» har fått tilskuddsmidler fra Kompetansesenter for kriminalitetsforebygging og Politidirektoratet til ulike tiltak for å stimulere til tverrfaglig samarbeid og for å spre kompetanse, bl.a. ved å utvikle dette veiledningsmaterialet.

Veilederen har følgende målsetninger:

- Å definere forskjellige typer mishandling og gi grunnleggende informasjon om hvordan man som veterinær identifiserer påført skade.
- Å gi en kort oversikt over sammenhengene mellom vold mot dyr og vold i nære relasjoner.
- Å være en påminnelse om dyrehelsepersonells forpliktelser i henhold til bl.a. dyrevelferdsloven og dyrehelsepersonelloven, og hvilke plikter andre yrkesgrupper har.
- Å gi praktiske råd om hvordan man går frem ved mistanke om vold mot dyr og mennesker, inkludert å presentere en enkel samtaleteknikk.
- Å stimulere til tettere tverrfaglig samarbeid mellom de aktuelle yrkesgruppene.

Karianne Muri, BVSc, PhD, Dip ECAWBM (AWSEL), MRCVS

VI MÅ TØRRE Å TENKE TANKEN!

Noen ganger er tegnene på dyremishandling helt opplagte, men ofte er tegnene mer vage og kan derfor bli oversett, eller man stoler på forklaringen som oppgis av dyrets eier. Veterinærer har ofte empati både med pasientene sine og deres eiere, og det kan være vanskelig å ta inn over seg at en klient eller noen i klientens familie kan ha påført dyret lidelse med overlegg. Imidlertid vet vi at mishandling av dyr skjer, og omfanget er sannsynligvis mye større enn det som fanges opp av Mattilsynet og politiet. Det kan også være vanskelig å se sammenhengen mellom separate hendelser, og oppfatte dette som hint om en generell voldelig atferd. Særlig når dyr undersøkes av forskjellige veterinærer (kanskje til og med på forskjellige klinikker) ved hvert tilfelle, så vil et voldelig mønster være vanskelig å oppdage.

Det viktigste steget i diagnostisering av mishandling er å tenke tanken!

Helsepersonell har de samme utfordringene i sitt arbeid med å gjenkjenne barnemishandling. Den største hindringen knyttet til å gjenkjenne et voldsproblem og å stille en diagnose om mishandling er de emosjonelle sperrene hos profesjonsutøvere. Dette er ubehagelige temaer og enhver person som er i en posisjon til å kunne avdekke mishandling må først og fremst tvinge seg selv til å tenke gjennom tematikken. Først når vi anerkjenner problemet og lærer oss å gjenkjenne tegnene, kan vi bli nyttige brikker i arbeidet med å bryte voldssykluser.

Heldigvis er det sånn at de fleste skader veterinærer ser i klinikken skyldes genuine uhell. Imidlertid vil de fleste veterinærer i klinisk praksis før eller senere stå overfor et tilfelle av påført skade. Siden tidlig intervensjon kan forhindre videre mishandling både av dyr og mennesker, er det vesentlig at vi gjenkjenner disse tilfellene. Måten man går frem på for å undersøke og stille diagnose må baseres på vitenskap, som all annen diagnostikk. Den vitenskapen har ikke vært tilgjengelig før relativt nylig. For å sette dette i en historisk kontekst, så fikk ikke barnemishandling fagfolks oppmerksomhet før på 60-tallet. Da det omsider skjedde, var det mye takket være barnelegen Dr. C. Henry Kempe og hans kollegaer, som publiserte en artikkel med tittelen *The battered child syndrome* i 1962 (Kempe, Silverman, Steele, Droegemueller, & Silver, 1962). Denne artikkelen ble svært innflytelsesrik og utløste et skred av forskning om barnemishandling. Dette resulterte etter hvert i diagnostiske retningslinjer for gjenkjenning av påførte skader hos barn.

Diagnostiske retningslinjer for identifisering av påførte skader hos hunder og katter kom en god stund senere. Sentralt i dette arbeidet står en artikkelserie fra 2001, skrevet av

Helen Munro og Michael Thrusfield (Munro & Thrusfield, 2001a, 2001b, 2001c, 2001d). Arbeidet deres var basert på en spørreundersøkelse distribuert til 1000 smådyrpraktiserende veterinærer i Storbritannia, og de fikk beskrivelser av i alt 448 tilfeller av dyremishandling. Alle artiklene har begrepet *battered pets* i tittelen, som en direkte henvisning til arbeidet som Kempe og hans kolleger gjorde 40 år tidligere.

Helen Munro har fortsatt å bidra med kunnskap om dyremishandling, og er bl.a. medforfatter av boka *Animal Abuse and Unlawful Killing* (Munro & Munro, 2008). I dag finnes det også andre gode fagbøker om temaet, og det er å anbefale at veterinærer både i klinisk praksis og i Mattilsynet har tilgang på oppdatert faglitteratur om dyremishandling og veterinær rettsmedisin.

Vold og mishandling av dyr og mennesker:

HVA ER DET?

I denne veilederen benyttes stort sett den samme terminologien som helsepersonell, politi og andre fagmiljøer benytter om mishandling av mennesker. Felles terminologi gjør kommunikasjonen om disse temaene enklere.

MISHANDLING AV DYR

Både det å påføre skade og det å unnlate å forebygge skade eller annen lidelse er definert som mishandling. Grovt sett er det fire former for mishandling som dyr utsettes for:

Fysisk mishandling: Fysisk vold av alle typer, som slag, spark, risting, kasting (f.eks. mot vegg eller ned trapper), forgiftning, forbrenning, knivstikking, drukning, kvelning etc.

Seksuell mishandling: Handlinger som involverer dyrets kjønnsorganer og/eller rektum/anus, uavhengig av om det forårsaker fysisk skade på dyret, og andre handlinger der dyr brukes til å tilfredsstille mennesker seksuelt. All seksuell omgang med dyr er forbudt i henhold til dyrevelferdslovens § 14c.

Psykisk mishandling: Vedvarende truende atferd, som roping og sint kroppsspråk, eller å unnlate å dekke et dyrs grunnleggende atferdsmessige behov.

Vanskjøtsel eller omsorgssvikt: Vedvarende unnlatelse av å dekke dyrs grunnleggende behov for å leve, som mat, vann og ly. Det inkluderer også unnlatelse av å beskytte mot fysisk eller emosjonell skade, og unnlatelse av å sørge for nødvendig veterinærmedisinsk behandling.

MISHANDLING AV MENNESKER

Mishandling av barn deles ofte inn i de samme fire kategoriene (www.cdc.gov/violence-prevention/childabuseandneglect/fastfact.html), men listen over vold i nære relasjoner er ofte lenger og mer nyansert, da det finnes en rekke måter å krenke og mishandle mennesker på som ikke er relevante for dyr (bl. a. beskrevet av Kripos og på dinutvei.no).

Fysisk vold: Slag, spark, dytting, innesperring, isolering, angrep med ulike gjenstander, kvelertak etc.

Seksuell vold: Alle former for seksuelle krenkelser. Seksuelle overgrep eller trusler om seksuelle overgrep. Inkluderer også handlinger uten fysisk kontakt, f.eks. blottning og fremvisning av pornografi eller overgrepsmateriale.

Psykisk vold: Bruk av ord og stemme som truer, kontrollerer, skader eller krenker etc.

Materiell vold: Knusing, ødeleggelse og kasting av gjenstander, slag i vegger og dører etc.

Økonomisk vold: Den ene parten nektes kontroll over egen eller felles økonomi.

Sosial vold: Sosial isolasjon, ekskludering, begrenset bevegelsesfrihet.

Latent vold: Vold som «ligger i lufta», en spesiell stemning før eller etter en voldsepisode

Vold i oppdragelsesøyemed: Fysisk og psykisk avstraffelse for å endre adferden til barn og unge.

Digital vold: Trusler, trakassering eller overvåking og kontroll via mobiltelefon eller sosiale medier. Innbefatter også trusler, trakassering og seksuelle overgrep som følge av kontakt etablert på internett.

IDENTIFISERING AV PÅFØRT SKADE HOS DYR

Veterinærers inngangsport til tematikken er vanligvis i forbindelse med at de har en pasient med skader som ikke har en åpenbar forklaring. Det er flere faktorer (røde varselflagg) som bidrar til å styrke eller svekke en mistanke om mishandling, men det finnes ingen enkeltstående faktor som er diagnostisk. Veterinærens oppgave er først og fremst å ivareta dyrets velferd, og for å gjøre det må man prøve å svare på spørsmålet:

HVA SKJEDDE MED DYRET?

Informasjonen om identifisering av påført skade i dette kapittelet er i stor grad hentet fra boka «Animal Abuse and Unlawful Killing» (Munro & Munro, 2008), med tilleggsmateriale fra andre referanser der det er oppgitt.

RØDE VARSELFLAGG FOR DYREMISHANDLING

FORKLARINGER / OPPGITT HENDELSESFORLØP

Det er noen spesifikke indikatorer knyttet til anamnesen som kan gjøre at man får mistanke om mishandling. Husk imidlertid på at personen som har med dyret til veterinæren ikke nødvendigvis er gjerningspersonen. Vurder følgende spørsmål:

- Var det forsinkelser i å oppsøke veterinær? Hvordan forklares i tilfelle dette?
- Stemmer fortellingen som oppgis? Er det uoverensstemmelser i det som beskrives? Er skadene for alvorlige eller omfattende til å kunne forklares av det angivelige hendelsesforløpet? Påkjørsel er et eksempel på en forklaring som kan oppgis, men stemmer skadene overens med dette?
- Stemmer forklaringen overens med artsspesifikk atferd? Husk for eksempel at katter har evnen til å snu seg i lufta og lande på føttene. Denne evnen begynner de å utvikle i 4 ukers alder, og den er ferdig utviklet når kattungen er 6 - 7 uker gammel. Katten trenger bare en halv meter på å snu seg og kan tåle store fallhøyder. Fall tilsvarende én etasje resulterer vanligvis ikke i skader, og en studie rapporterte at de hyppigst forekommende skadene fra høyere etasjer var beinbrudd (Vnuk et al., 2004). De kan altså skade seg, men de lander ikke på hodet. Falluhell som forklaring på store hodeskader hos katt stemmer derfor sannsynligvis ikke med det faktiske hendelsesforløpet.
- Oppgis det ulike versjoner av hendelsesforløpet, enten av samme person eller av forskjellige personer?
- Fraskriver klienten seg ansvar, bagatelliserer eller rasjonaliserer?

Noen ganger kan klienten bekrefte at skadene skyldes mishandling. En bestemt person kan da bli utpekt som gjerningsperson. Dette kan dreie seg om et familiemedlem, partner eller andre i nærmiljøet, som leieboer eller nabo. En fremmed kan også bli utpekt. I noen tilfeller kan klienten selv innrømme å ha påført dyret skade. Det kan også komme frem at det er barn som står bak mishandlingen, og det i seg selv er noe som bør tas på alvor. Vær oppmerksom på at et barn som er voldelig mot dyr selv *kan* være utsatt for eller vitne til vold hjemme, eller kan stå i fare for å utvikle alvorlige atferdsproblemer.

Gjentatte hendelser og uforklarlige skader må utløse en sterk mistanke om mishandling! Eldre skader kan noen ganger oppdages ved klinisk undersøkelse eller røntgen, og dette kan være tilfeldige funn i forbindelse med at dyret undersøkes for noe annet. Man må derfor være observant. Det kan også være en forhistorie med tidligere skader på samme dyr eller andre dyr fra samme husholdning. Sjekk om det er andre episoder registrert i klientens journal. Det kan være episoder som ikke vekket mistanke da, men som man vurderer annerledes i lys av et nytt tilfelle/ny informasjon.

EIERS ATFERD

- Eier kan være ny kunde på klinikken, og det kan være avvik i oppgitt navn, adresse eller eierskap av dyret.
- Noen ganger kan man allerede sitte på informasjon om at eier er kjent for å være en «bråkmaker» eller være en såkalt «kjenning» av politiet.
- En gjerningsperson som bringer dyret til veterinæren kan fremstå som engstelig eller nervøs. Han eller hun kan nøle med å gi en beskrivelse av hendelsesforløpet, eller ikke fortelle noe i det hele tatt.
- Man kan bli møtt med irritasjon eller aggressivitet når man stiller spørsmål til en gjerningsperson.
- Eier kan virke påfallende lite bekymret for dyret. Husk også at det finnes mennesker som helt eller delvis mangler empati, og som kan være svært drevne i å manipulere folk.
- Noen dyreeiere som mishandler dyra sine vil benytte seg av ulike veterinærer/dyreklinikker fra gang til gang, for å skjule et repeterende mønster. Dette kalles «veterinærshopping». Det er viktig at både Mattilsynet og politiet er klar over dette fenomenet og passer på å sjekke med flere dyreklinikker om de har informasjon i sine journaler som kan styrke eller svekke mistanken om påført skade.

DYRETS ATFERD

Se nøye på dyrets atferd. Atferden må vurderes i sammenheng med andre faktorer. Selv om det er gjort lite forskning på atferdsmessige konsekvenser av dyremishandling, så er det hevet over enhver tvil at dyrets atferd og mentale tilstand også kan preges av mishandling. Det gjelder særlig hvis mishandlingen foregår gjentatte ganger eller over tid, og om det forekommer i ung alder, mens dyret er spesielt sårbart for stress. Om et dyr bringes til veterinæren med skader kombinert med avvikende eller endret atferd, bør det dermed styrke mistanken. Atferden må da vurderes i sammenheng med andre diagnostiske hint.

En hund, som er arten vi vet mest om, kan for eksempel fremstå som redd for eieren eller for mennesker generelt, eller den kan være overdrevent underdanig. I en studie der hunder med en forhistorie med mishandling ble sammenlignet med en kontrollgruppe, fant de at mishandlede hunder var mer aggressive både over for fremmede mennesker og andre hunder. De var mer nervøse og ble lettere stressa og hyperaktive. Det ble hyppigere rapportert om vedvarende bjeffing, og noen av hundene hadde andre merkelige eller repetitive atferder. Et viktig poeng som forfatterne av den studien påpekte er at man ikke vet om disse atferdene er *konsekvenser* av mishandling, eller om de er *risikofaktorer* for å bli mishandlet (McMillan, Duffy, Zawistowski, & Serpell, 2015), men det er en sammenheng.

Vurder følgende spørsmål:

- Er dyret redd for eieren?
- Er dyret redd for mennesker generelt?
- Er dyret overdrevent underdanig eller aggressivt?
- Har det vært en endring i atferden?
- Virker dyret gladere når det er separert fra eier?

RISIKOFAKTORER FOR PÅFØRT SKADE

I studiene til Munro og Thrusfield (Munro & Thrusfield, 2001c) fant de at mishandling oftere ble avdekket hos yngre hunder og katter (gjern under to år gamle) enn i disse populasjonene generelt. Unge dyr kan være vanskeligere å håndtere, og dermed kan noen eiere som er aggressive eller har dårlig impulskontroll la seg provosere tilstrekkelig til at de reagerer med vold.

Hos katter er det ikke påvist kjønnsforskjeller, men hannhunder var mer utsatt for vold enn tisper. Det kan være at potensielt voldelige eiere rett og slett har en preferanse for hannhunder, men det kan også være at hannhunder er mer krevende å håndtere, eller mer aggressive, og derfor er mer utsatt.

Dyr med funksjonsnedsettelse kan også være mer utsatt. F.eks. når en gammel hund blir døv og derfor slutter å følge kommandoer, kan det hos noen eiere utløse frustrasjon og sinne.

FYSISKE TEGN PÅ DYREMISHANDLING

Gjentatte skader

Et repeterende mønster eller gjentatte skader kan gjelde det samme dyret eller forskjellige dyr fra samme husholdning. Ett dyr kan ha flere skader av samme type på ulike deler kroppen, eller dyret kan trenge veterinærbehandling for skader ved flere anledninger. Det kan også, i forbindelse med kliniske undersøkelser, avdekkes at dyret har både eldre og nyere skader. Dette kan være tilfeldige funn i forbindelse med at et dyr undersøkes for noe helt annet. Noen ganger er det flere dyr fra samme husholdning som blir presentert med skader ved forskjellige anledninger – enten samme type skade eller forskjellige typer skader.

Et repeterende mønster er den enkeltstående faktoren som gir sterkest grunn til mistanke!

Som nevnt er det en kompliserende faktor at noen dyreeiere vil oppsøke ulike dyreklinikker ved hver anledning («veterinærshopping»), slik at det er vanskelig å oppdage det repeterende mønsteret.

Stumpvoldskader

Generelt er det mer vanlig at dyr utsettes for stump vold enn skarp vold. Stump vold kan resultere i forskjellig type skader, avhengig av hva slags gjenstand som er benyttet, kraften og vinkelen den traff med, og hvor på kroppen den traff. De fleste dyr med stumpvoldskader vil ha mer enn én skade, ofte spredt på hodet, kroppen og beina.

Skadene i huden kan være i form av blåmerker, hudavskrapninger eller rifter, men det kan også være skader i mer dyptliggende vev, som blødninger/bloduttredelser, muskelrupturer, skader i indre organer og frakturer. Ofte resulterer stump vold i skader i hoderegionen, og øynene kan være spesielt utsatt.

Både pels og pigmentert hud vil gjøre det vanskelig å få øye på **blåmerker**. Det er anbefalt å klippe vekk pelsen for å få bedre oversikt og prøve å se hvor grensene for blåmerkene går. Størrelse og form på blåmerker vil avhenge av bl.a. vevets tetthet. Dette avgjør om det er plass til blødning i vevet, og elastisiteten av underliggende vev påvirker i hvor stor grad blodårene blir skadet, f.eks. ved knusning mot underliggende beinstrukturer. Med andre ord: I mykt vev med rik blodtilførsel vil man kunne se store blødninger dersom vevet har blitt strukket eller knust mot underliggende bein. Ettersom bukveggen er så føyeelig vil det sjeldnere vises tydelige blåmerker her, selv når traumet har vært kraftig nok til å forårsake omfattende skader i indre organer, som leverruptur (Gerdin & McDonough, 2013).

Skadene kan ha blitt påført ved spark eller slag, med bare hender, eller med gjenstander som hammer, kjepp, kølle, murstein, verktøy osv. Noen ganger vil blåmerker ha et mønster som avslører hva slags gjenstand som er brukt, men som oftest er det ikke mulig å se hva som har

Hund med blåmerker etter spark.

Foto: Caroline Holtet

forårsaket traumet. Det er uansett viktig å ta bilder av blåmerker så tidlig som mulig, og helst flere ganger. Med tid vil blåmerker flyte utover, og avgrensingen vil bli mindre tydelig. Tyngdekraft vil også kunne føre blødningen vekk fra der skaden opprinnelig oppstod.

Fargen på blåmerker endrer seg med tiden fordi de røde blodcellene sprekker og hemoglobinet brytes ned. Hos både mennesker og dyr er det beskrevet hvordan fargen endres fra mørk rød, til blåfiolett/lilla, blå-brun, brun-grønn, grønn, og til slutt gul når hemoglobinet er brutt ned til bilirubin og biliverdin (Barington & Jensen, 2015). Det er riktignok vanskelig å bestemme alderen på et blåmerke presist ut fra fargeendringene, da endringene skjer i ulikt tempo. Hos dyr varierer fargeendringene også fra art til art, og i forskningen har det blitt anvendt så forskjellige metoder at sammenligning er vanskelig (Barington & Jensen, 2015). Det eneste det ser ut til at man kan si sikkert hos mennesker er at når merket er gult er det over 18 timer siden skaden oppstod (Langlois & Gresham, 1991). Vi kan dermed kun bruke det generelle vi vet om fargeendringene til å skille mellom eldre og nyere lesjoner, uten å kunne tidfeste skaden presist. Det kan f.eks. være flere blåmerker med betydelige fargeforskjeller i samme vev, noe som er en indikasjon på at de ikke er påført til samme tid.

Hudavskrapninger er overflatiske sår i huden, forårsaket av at huden har blitt truffet av en ru overflate. Pelsen beskytter dyr til en viss grad mot denne type skade i forbindelse med stump vold, mens det er ganske vanlig å se hudavskrapninger ved påkjørsler, og da kan man noen ganger også finne rester av rusk eller olje i såret.

Rifter eller laserasjoner skyldes kraftig stump traume der vevet revner eller flerres opp. Det er viktig å huske på at selve huden kan se intakt ut, men det kan være grove laserasjoner i underliggende vev, f.eks. etter resting eller rivning. Kraftige slag eller spark mot buken kan forårsake leverruptur, mens det er mindre vanlig at milten sprekker i forbindelse med vold.

Hodeskader er vanlig ved vold mot smådyr, ettersom hodet er spesielt utsatt for slag og spark. Mindre dyr, som kattunger, kan også få svært omfattende hodeskader av å bli holdt i bakbeina og slengt mot veggen el. l. Denne type skade blir såpass alvorlig at enhver bortforklaring av typen «katten falt» vil falle på sin egen urimelighet. Kraniebrudd kan være alt fra et enkelt brudd, dvs. at det er et brudd langs en enkel linje, uten skade på hjernehinne eller hjerne, til splintringsbrudd, med flere løse beinbiter, som i noen tilfeller kan bli presset innover og trykke på hjernen.

Hund med splintringsbrudd i kraniet etter kraftig stump vold med hammer. Bildet til venstre er tatt før undersøkelse.

Foto: Caroline Holtet

Beinstrukturene over nesen er mindre robuste og beskyttet enn andre deler av skallen. Traumer som kanskje bare ville forårsaket overflatiske bløtvevsskader på toppen av hodet kan derfor forårsake omfattende bruddskader i ansiktet. Traumer mot siden av ansiktet kan forårsake kinnbeinsbrudd. Med ansiktsskader ser man ofte også blødninger. Lette til moderate slag kan også resultere i bloduttredelser på innsiden av lepper. Pass derfor på å alltid undersøke innsiden av dyrets munn. Kraftigere slag kan knekke tenner, kjevebein eller den harde gane. Ved spark mot underkjeven er det sannsynlig at det vil oppstå en blødning i bløtvevet mellom mandiblene. For å se dette må man løfte på dyrets tunge.

Øynene er særlig utsatt, og stump vold kan resultere i **øyeskader** med blødninger skleralt, subkonjunktivalt eller retinalt.

En studie sammenlignet **frakturer** hos hunder etter hhv. påført skade og uhell (Tong, 2014). Hunder utsatt for mishandling hadde høyere sannsynlighet for flere frakturer (i snitt 2.6 frakturer) enn hunder utsatt for uhell (i snitt 1.8 frakturer). De mest vanlige lokasjonene av frakturer etter mishandling var radius, ulna, femur og avulsjonsfraktur av tuberositas tibiae. Tverrfrakturer forekom i denne studien oftere etter vold (71 %) enn etter uhell (46 %). Hos mennesker er det kjent at spark og slag har en tendens til å resultere i tverrfrakturer.

Brukket tann etter stump vold.

Foto: Mattilsynet

Spiralfrakturer, som er et vanlig funn hos mishandlede barn, forekommer derimot sjeldent hos mishandlede hunder.

Fordi en eier kan utsette veterinærbesøket etter å ha mishandlet dyret sitt, så vil det være høyere sannsynlighet for at påførte frakturskader presenteres med radiologiske tegn på tilheling, som tap av definisjon av frakturlinje, periostal reaksjon og kallusdannelse. Det finnes lite eksakt vitenskap vedrørende aldersbestemmelse av frakturer, så vurderinger må i stor grad baseres på radiologisk erfaring. Hovedmålet er å skille ferske fra eldre frakturer. I studien nevnt over hadde 25 % av de mishandlede hundene både ferske og eldre frakturer, mens dette var sjeldent tilfellet hos hunder som hadde fått skader ved uhell.

Ribbeinsbrudd er en vanlig konsekvens av stump vold, så det er spesielt viktig å være oppmerksom på om det finnes flere slike brudd av ulik alder. Traumer mot brystkassa vil som regel resultere i blåmerker i huden, men hos kattunger og valper er ribbeina så fleksible at det ikke nødvendigvis vil oppstå blåmerker. Hos dyr som er blitt mishandlet er det vanligere med ribbeinsbrudd på begge siden av kroppen, og ikke bare på én side, som oftere er tilfellet ved uhell som påkjørsel (Intarapanich, McCobb, Reisman, Rozanski, & Intarapanich, 2016).

Fem frakturkarakteristikker som er mer vanlige hos hund etter påført skade enn etter uhell (Tong, 2014):

1. Antall: Multiple frakturer
2. Lokasjon: Frakturer i flere kroppsdelar
3. Frakturmønster: Tverrfrakturer mer vanlig
4. Tilheling: Radiologiske tegn på frakturheling, særlig kallusdannelse
5. Gjentatte skader: Både eldre og ferske frakturer

Skarpvoldskader

Skarpvoldsskader kan være i form av kutt eller stikk. Ved **kutt** har et skarpt våpen blitt dratt over huden og etterlatt seg et sår som kan være langt, som regel ikke veldig dypt, men gjerne dypest på midten. Såret vil oftest ha jevne kanter, med mindre det er brukt et sløvt redskap. Det skal mer kraft til for å penetrere hud som er slapp enn hud som er spent. Kuttskader resulterer i kraftige blødninger i overflaten.

Stikkskader har også vanligvis jevne sårkanter uten hudavskrapninger. I disse skarpvoldsskadene er dybden på såret større enn bredden (Gerdin & McDonough, 2013). Vær oppmerksom på at det kan være omfattende indre blødninger selv om blødningen i overflaten er minimal. Beskrivelse av stikksåret vil kunne si noe om knivbladets størrelse, men huden kan ha blitt strukket i stikkøyeblikket slik at såret ser mindre ut enn knivbladets faktiske størrelse. Såret kan også si noe om type våpen, anvendt kraft og stikkretning.

Termiske skader / brannskader

Termiske skader kan være direkte, fra enten flamme, varm overflate eller varm væske, eller det kan skyldes stråling, og alt dette vil føre til lokale forbrenninger. Det finnes imidlertid også eksempler på at dyr er puttet i mikrobølgeovn, noen ganger med dødelig utfall.

Spørsmålene man må stille når man presenteres med et dyr med hudlesjoner som kan skyldes termisk skade er:

- Hva forårsaket lesjonene?
- Når oppstod de?
- Var det et uhell?
- Er det noen differensialdiagnoser som må utelukkes?

Forbrenninger klassifiseres etter hvor dype lag av huden som er skadet, fra 1. grads forbrenning, som er overflatisk, til 3. grads forbrenning, som involverer full dybde av huden. Det som avgjør hvor omfattende skaden blir, er varighet av eksponeringen og temperaturen. Så lenge dyrets bevegelse ikke er hindret vil den intense smertestimulansen fra høye temperaturer resultere i en kraftig tilbaketrekning av den utsatte kroppsdelen innen brøkdeler av et sekund.

Varm væske kan skade dyr gjennom sprut, helling eller dypping. Når varm væske helles på et dyr, så vil skåldingsskadene som regel oppstå på toppen av hodet, ansiktet eller ryggen, og skademønsteret kan noen ganger vise hvordan væsken har rent. Om en hund derimot har hoppet opp og veltet en gryte med kokende væske fra komfyren, så vil det være mer sannsynlig med forbrenninger på brystet og forbeina. Skålding av føtter og eventuelt oppover beina kan tyde på at dyret har blitt dyppet og holdt nede i varmt vann. Man ser da tydelig avgrensning av brannskaden, såkalt «strømpedistribusjon», noe som også rapporteres i barnemishandlingssaker (Hobbs, 1986). Vurder hvor langt opp på beina skaden går. Om en katt trækker i varmt vann som er grunt, så vil den trekke tærne så godt sammen at det beskytter vevet mellom tærne.

SE SAMMENHENGEN

Skålding er den vanligste form for forbrenning i barnemishandlingssaker (Kemp, Maguire, Lumb, Harris, & Mann, 2014). Påførte kontaktforbrenninger hos barn er ofte tydelig avgrenset og kan ha samme fasong som gjenstanden som er benyttet. De mest vanlige gjenstandene inkluderer sigaretter, strykejern, hårføner og varmeovn (Kemp et al., 2014). Slike forbrenninger blir oftest påført på armer, bein og overkropp. Ofte er det flere forbrenninger, og det kan være andre fysiske tegn på mishandling. Sigarettforbrenninger på barn forekommer ofte sammen med andre typer vold og mishandling, som stump vold eller seksuelle overgrep (Kemp et al., 2014).

Påførte sigarettforbrenninger på ryggen til en valp.

Foto: Mattilsynet

Andre typer kontaktbrannskader forårsaker som regel mindre omfattende brannskader enn skålding. Disse er dermed som regel ikke livstruende, men husk at de er svært smertefulle.

Dersom skaden er påført med åpen flamme, vil det kunne avsløres ved funn av svidde hår. Forbrenning med sigaretter er ett eksempel, og da vil lesjonene i tillegg ha en karakteristisk størrelse og form; 5-10 mm i diameter og sirkulære. Kjernen av sigarettgloen kan ha en temperatur på ca. 400 °C. For at det skal oppstå en forbrenning av full dybde må kontakten med sigarettgloen være i mer enn ett sekund, noe som er et usannsynlig scenario når kontakten skyldes et uhell (Faller-Marquardt, Pollak, & Schmidt, 2008). Man kan se for seg at én sigarettforbrenning kan skje ved et uhell, men om en sigarettglo faller ned på et dyr, eller dyret kommer borti en brennende sigarett, så vil dette etter all sannsynlighet kun resultere i en (ikke-sirkulær) overflatisk brannskade pga. kort eksponering og det isolerende laget med aske rundt selve gloen (Faller-Marquardt et al., 2008). Når dyr har gjentatte sviskader fra sigaretter, som valpen på bildet over, vil dette *aldri* kunne forklares med uhell.

Skuddskader

Skuddskader forekommer både som uhell og som påført skade. Sår etter skudd kan være vanskelige å oppdage ettersom de kan skjules av dyrets pels (eller fjær). Røntgen i flere plan er dermed vesentlig for å få stilt diagnosen, for å lokalisere eventuell ammunisjon som sitter igjen i kroppen, og for å få oversikt over eventuelle indre skader.

Prosjektiler og kuler varierer i diameter (kaliber), masse, materialkomposisjon, fasong og fart. Prosjektilets eller kulens bevegelse fra skytevåpenet til det passerer gjennom eller stanser i «målet» (ballistikk) varierer også, basert på disse egenskapene. Ammunisjonens egenskaper, den kinetiske energien som absorberes ved anslag og hva slags vev som treffes, vil sammen påvirke hvor omfattende skader et skudd forårsaker (Pavletic & Trout, 2006). Ved bruk av ekspanderende ammunisjon (slik som f.eks. benyttes i storviltjakt) er anslagsenergien større, noe som altså resulterer i mer omfattende vevsskader. Hagler skyter mange små projektiler i en sverm. Hagleskudd på kort avstand avgir en enorm kinetisk energi som resulterer i massive vevsskader. Luftgevær har ammunisjon med lav masse og fart, men kan likevel resultere i alvorlige (noen ganger dødelige) skader selv på større dyr, særlig når det er skutt på kloss hold (Pavletic & Trout, 2006).

Røntgen i to plan av katt med ammunisjon i toraks.

*Foto: AniCura
Dyresykehus
Tromsø*

Ammunisjon med høy fart har et stort skadepotensiale. Kaviteten som oppstår pga. en midlertidig strekking av vevet langs sårkanalen kan være opptil 30 ganger prosjektillets diameter. Dermed skader kulen på to måter; selve knusingen og rivningen av vevet den passerer gjennom og den midlertidige strekkingen av vevet rundt.

Vev med elastiske egenskaper, som muskelvev og lunger, tåler å absorbere mer kinetisk energi fra ammunisjon. Leveren er derimot mindre elastisk og kan revne, særlig av kaviteringen. Bein absorberer naturligvis mye energi, men resulterende beinsplintrer kan fungere som sekundære prosjektiler som øker skadene i omkringliggende bløtvev (Pavletic & Trout, 2006).

Om man ikke har mistanke om at et sår skyldes skuddskade, kan man risikere å tro at det er snakk om en overflatisk skade, f.eks. bittsår. Om man derimot vet at dyret er skutt, vil informasjon om våpentype og ammunisjon være til hjelp i å vurdere potensielt skadeomfang og behandling. Skudd fra kloss hold (dvs. < 0.6 m) kan etterlate seg sot. Pels eller pigmentert hud kan gjøre det vanskelig å oppdage dette, så det er anbefalt å tørke forsiktig rundt inngangssåret med et hvitt tørkepapir eller gaskompress (NB: gjør dette etter at såret er undersøkt visuelt og nærbilder er tatt for dokumentasjon). Det kan også være aktuelt å sikre pels for å teste etter kruttrester (Gerdin & McDonough, 2013).

Dersom ammunisjonen har passert gjennom dyret (som er mest sannsynlig med ammunisjon med høy fart), så vil det kunne være vanskelig å dokumentere at skadene skyldes skudd. Inngangs- og utgangssår i linje overfor hverandre vil styrke mistanken. Bruk klippemaskin til å fjerne pels på langhårede dyr for å få undersøkt sår grundigere. Inngangssår er generelt mindre enn utgangssår. Et komplett sett med røntgenbilder av den aktuelle kroppsdelene bør tas. Røntgenfunn av ammunisjon uten funn av inngangssår tyder på at dyret ble skutt lengre tilbake i tid.

Bilder bør tas av både inngangs- og utgangssår, og bør inkludere 15 cm rundt såret og en indikasjon på retningen på sårkanalen. En linjal kan brukes som referanse på bildene. Eventuell ammunisjon må sikres som bevis. Unngå å håndtere ammunisjon med metallinstrumenter, ettersom dette kan etterlate merker. Ta nærbilde for identifisering av ammunisjonsstypen. Rens ammunisjonen i vann og sprit, la den lufttørke, pakk det inn i mykt tørkepapir og legg det i en passende beholder med lokk/kork som kan forsegles med tape (Pavletic & Trout, 2006). Bruk sprittusj til å merke beholderen med dato og klokkeslett, journalnummer, eier og pasient, samt egne initialer.

Kvelning/drukning

Asfyksi kan forårsakes av mangel på O_2 i lufta dyret puster, obstruksjon av luftveiene, hindring av respirasjonsbevegelser, eller histotoksisk hypoksi, f.eks. som følge av cyanidforgiftning.

I de fleste tilfeller vil det ta tid før dyret mister bevisstheten, og den perioden vil være preget av intens lidelse mens dyret kjemper for livet. Denne kampen kan resultere i bloduttredelser og hudavskrapninger i ansiktet, på beina, hofte eller rygg.

Ved henging kan det ha vært benyttet f.eks. halsbånd, belte, ledning, tau mm. Vær også oppmerksom på at kan det skje kvelningsuhell med oppbundet hund eller katt med halsbånd, så uhell må vurderes og eventuelt utelukkes. Fra en hund henges til døden inntre kan det ta opptil 20 minutter, selv når hunden henger fritt (McEwen, 2018). Ofte ser man ikke så tydelige ytre spor etter en ligatur ved strangulering, så man må se nøye etter om pelsen er klemt flat eller om det er rødhet/bloduttredelser i huden. Dersom trykket av stranguleringen er tilstrekkelig til å blokkere venene, men ikke arteriene i halsen, så kan det oppstå petekkier i hud, konjunktiva, sklera eller i munnslimhinner, men dette er ikke patognomonisk (McEwen, 2018). I alle tilfeller der strangulering mistenkes bør det dokumenteres hvorvidt det er funn av inflammasjon, stuvning eller blødning i lunger, trachea, larynx, hud og øyne (McEwen, 2018).

Kvelning ved å tette igjen dyrets munn og nesebor kan resultere i bloduttredelser under haka og rundt snuten, samt på innsiden av leppene, der hvor det har vært ligatur, tape e.l. Ved bruk av plastpose over dyrets hode tar det lengre tid før hjertet stanser, og for hund kan det ta inntil 30 minutter (McEwen, 2018). Hester, kaniner og små gnagere er obligate nesepestere, og vil dermed kveles om nesehulen tilstoppes av fremmedlegemer (McEwen, 2018).

Mekanisk asfyksi skyldes enten ytre trykk på toraks, slik at respirasjonen hindres, eller postural asfyksi, som følge av at dyret er i en stilling som hemmer pusteevnen. Om dyret henges opp etter bakbeina vil trykket fra bukorganene mot mellomgulvet hemme respirasjonen, med påfølgende sirkulasjonssvikt. Se derfor etter spor fra ligaturer rundt bakbeina (McEwen, 2018).

Stump vold mot halsen kan medføre avrivning av pusterøret, og dyspne kan oppstå enten akutt eller etter flere dager/uker.

Vanligvis vil et dyr som har druknet ved et uhell være vått når det blir tatt med til dyreklinikken. Ved påført drukning kan imidlertid gjerningspersonen prøve å skjule hva som har skjedd ved å tørke dyret. Som regel vil likevel pelsen innerst mot huden fortsatt være fuktig.

Seksuell mishandling

Inntil nylig har det vært svært lite informasjon om seksuell mishandling av dyr i veterinær faglitteratur. Vi vet imidlertid at det forekommer, og på internett finnes bilder og videoer som fremstiller seksuell mishandling av dyr lett tilgjengelig. (Det betyr at også barna våre ufor-

varende kan komme over dette.) Dette bør omtales som *overgrepsmateriale* eller *materiale som fremstiller seksuell mishandling av dyr*, og ikke som *dyreporno*, ettersom det som vises er kriminelle handlinger og ren utnyttelse av sårbare individer med liten eller ingen evne til å motsette seg handlingene.

På mer skjulte deler av internett finnes også egne fora for mennesker som definerer seg som *zoofile*, hvor både erfaringer og dyr utveksles mellom medlemmene. Begrepet zoofili har også fokus på motivasjonen til gjerningspersonen og ikke på lidelsene til dyret. Dette er regnet som en parafili, altså en seksuell perversjon. Vi oppfordrer derfor til å konsekvent benytte begrepet *seksuell mishandling av dyr* om dette. I Norge er all seksuell omgang med dyr forbudt i henhold til dyrevelferdsloven, uansett om det påfører dyret fysisk skade eller ikke.

Seksuell mishandling kan resultere i fysisk skade hos dyr av begge kjønn, og avhengig av den seksuelle handlingen og dyrets størrelse, kan skadene være svært alvorlige. Noen ganger er skadene i seg selv dødelige eller så omfattende at avlivning er nødvendig. Noen mishandler dyr til døde (f.eks. ved kvelning), enten før eller mens de gjennomfører den seksuelle mishandlingen.

Omfanget av de urogenitale og/eller perianale skadene kan være alt fra mild inflammasjon til omfattende skader. Eksempler er rifter eller revning av vev, bloduttredelser og blødninger, vaginal eller rektal prolaps eller perforeringer. Det hender dyr blir penetrert med gjenstander (enten i vagina eller rektum), og det kan dermed bli funnet fremmedlegemer eller spor etter dette ved undersøkelse på klinikken eller ved obduksjon. Hos hanndyr må man også være oppmerksom på tegn etter ligaturer (som strikk) rundt penis eller skrotum. Man må imidlertid være klar over at seksuell mishandling av dyr ikke nødvendigvis etterlater seg fysiske spor, som gjør at dette ofte er vanskelig eller umulig å avdekke.

SE SAMMENHENGEN

I noen tilfeller kan mennesker (oftest barn eller kvinner) bli tvunget til å utføre seksuelle handlinger med dyr. Det er derfor viktig at både veterinærer og politi ikke tar det for gitt at seksuell mishandling av dyr er isolerte dyrevernsaker, men husker på at det er en sammenheng mellom seksuell mishandling av henholdsvis dyr, barn og kvinner (se også under Dyremishandling og barnemishandling – og barn som mishandler dyr).

Vanskjøtsel

De fysiske tegnene på vanskjøtsel av hund og katt kan bl.a. være ustelt/møkkete/illeluktende pels, forvokste klør, manglende tenner og tannsykdom, dårlig hold/avmagring, symptomer på innvendige eller utvendige parasitter, og trykksår (Gerdin & McDonough, 2013). Da denne veilederen først og fremst har fokus på vold og skader som skyldes overlagte handlinger, vil ikke vanskjøtsel dekkes i detalj, selv om vanskjøtsel i praksis vil være noe veterinærer kommer over oftere enn påførte skader. Det er å anbefale at veterinærer også gjør seg kjent med fenomener som dyresamling (animal hoarding), som kan resultere i svært alvorlige lidelser for et stort antall dyr. Dette er ofte knyttet til psykiske helseproblemer hos den som samler, og det krever langvarig og tett tverrfaglig oppfølging (Muri, Moe, & Nesje, 2016). Det er også viktig å merke seg at vanskjøtsel kan forekomme i kombinasjon med annen mishandling, og dette må også dokumenteres grundig i journalen.

Fabrikkert eller indusert sykdom (Münchhausen syndrome by proxy)

Münchhausen syndrome by proxy dreier seg om falsifisering av sykdom, og dette er etter det vi vet et sjeldent fenomen. Mesteparten av litteraturen om Münchhausen syndrome by proxy dreier seg om barn som stedfortreder (proxy), men det kan også ramme dyr. I studien til Munro og Thrusfield (Munro & Thrusfield, 2001b) identifiserte de ni tilfeller av Münchhausen syndrome by proxy, av de 448 tilfellene av påførte skader på smådyr. Disse sakene kan innebære at en falsk sykdomshistorie presenteres med eller uten fabrikkerte symptomer eller faktisk indusert sykdom. Det er en stor variasjon i hva slags symptomer ofrene blir presentert med. Selv om dyret ikke påføres faktisk sykdom eller symptomer, så vil kanskje falsifiseringen av sykdomshistorien medføre at dyret utsettes for ubehagelige undersøkelser. Sann kan veterinæren uforvarende bli involvert i en form for mishandling av dyret, der dyret utsettes for unødige påkjenninger og belastninger.

En faktor som kan gi et hint om hvorvidt sykdom/symptomer er påført av eier, er om symptomene opphører ved atskillelse, som ved hospitalisering. Som med annen type mishandling kan dyreeier skjule et repeterende mønster ved å oppsøke ulike dyreklinikker.

SE SAMMENHENGEN

Noen ganger kan både barn og familiedyr utsettes for sykdomsfalsifisering av samme person.

DIFFERENSIALDIAGNOSER

Det er svært viktig å ikke trekke forhastede konklusjoner om mishandling, så man må alltid vurdere om det kan finnes underliggende sykdom som kan forklare symptomene, eller om et genuint uhell faktisk har skjedd. Listen over aktuelle differensialdiagnoser vil være helt avhengig av symptombildet, og dette avsnittet er kun ment som en påminnelse.

Naturlig sykdom

- Skjelettlidelser bør vurderes ved multiple frakturer, f.eks. osteogenesis imperfecta, metabolske eller ernæringsmessige skjelettlidelser.
- Blødersykdommer bør vurderes ved omfattende blødninger eller bloduttredelser.
- Sykdommer som resulterer i hudlesjoner må vurderes når enkelte typer påførte termiske skader mistenkes.

Genuine uhell

Påkjørsel kan brukes som forklaring på bruddskader, og det kan være veldig vanskelig å vurdere hvorvidt denne forklaringen kan stemme. I en studie fra USA (Intarapanich et al., 2016) sammenlignet de skadene på hunder og katter som man visste hadde blitt utsatt for mishandling med hunder og katter som man visste var påkjørt. Blant de påkjørte dyrene fant de lavere forekomst av hodeskader, ribbeinsbrudd, tannskader og ikke minst eldre frakturer enn hos mishandlede dyr. Mønsteret i ribbeinsbruddene var også forskjellig mellom de to gruppene. Hos påkjørte dyr var ribbeinsbruddene hovedsakelig lokalisert kun på én side og langt kranialt, mens det var vanligere med ribbeinsbrudd på begge sider hos dyr som var utsatt for vold. Dyr som faktisk var påkjørt av bil hadde også høyere forekomst av hudavskrapninger eller kutt i huden. Spor etter møkk eller olje i pelsen og brukne klør var ikke uvanlig, særlig hos påkjørte katter. Lungekontusjoner eller -kollaps og skader i bakparten, som frakturer i pelvis (antakelig et resultat av forsøk på å løpe vekk fra kjøretøyet), er også mer vanlig ved påkjørsel enn ved påført skade.

GENERELLE RÅD OM KLINISK UNDERSØKELSE OG BEVISSIKRING VED MISTANKE OM DYREMISHANDLING

Veterinæren bør begynne å tenke på bevis sikring så snart en mistanke om mishandling oppstår, og fortsette å sikre bevis så lenge dyret er til behandling.

Innhent samtykke fra klienten for utredningen med mindre situasjonen tilsier at det ikke er mulig (om man f.eks. står overfor en gjerningsperson). Hvem som skal ta kostnaden for undersøkelsene må vurderes i samråd med Mattilsynet og eventuelt politiet. Det er dessverre ikke gitt at man får anledning til å gjøre alt som er anbefalt, man må bare gjøre så godt man kan med de forutsetningene som gjelder. Dyrebeskyttelsen Norge og organisasjonen VIDERE vil i noen tilfeller kunne bistå med midler til bevis sikring, i tilfeller der verken Mattilsynet eller politiet tar kostnaden.

Det første veterinæren må gjøre er å vurdere skadeomfanget. Må dyret stabiliseres? I tilfelle må dette selvsagt gjøres aller først. Annen behandling som ikke haster skal vente til bevis-materialet er sikret.

Rekkefølgen av hva man gjør ved undersøkelse og bevissikring er viktig.

- a) Prioriter å samle bevismateriale som står i fare for å bli ødelagt over tid, av miljøfaktorer eller av andre personer.
- b) Unngå å kontaminere bevismateriale ved å bruke nødvendig beskyttelsesutstyr, som f.eks. puddefrie hansker, munnbind, operasjonslue, engangsfrakk etc.
- c) Gjennomfør en fullstendig klinisk undersøkelse, inkludert undersøkelse av pels og hud, munnhulen, poter og kjønnsorganer. Vent imidlertid med å ta rektaltemperatur ved mistanke om seksuell mishandling.
- d) Spesielt ved mistanke om seksuell mishandling (Bradley & Rasile, 2014; Stern, 2018):
 - Unngå bruk av spermicid gel.
 - Undersøkelse med UV-lys: spor etter biologisk materiale/sæd? Mange klinikker har Woods-lampe. Den er ikke optimal til dette formålet, men er bedre enn ingenting.
 - Svaber av rektum, vagina (vær obs på rekkefølge: eksternt først, deretter internt), penis og eventuelt andre kroppsdelene.
 - Undersøk vagina og rektum for fremmedlegemer. Sterilt otoskop kan benyttes som lyskilde om man ikke har spekulum av riktig størrelse. Dyret bør sederes før disse undersøkelsene.
 - Urinprøve (særlig hunddyr med tanke på sædrester) og eventuelt fecesprøve.
- e) Ta bilder og eventuelt video før og underveis i undersøkelsene.
- f) Ta om mulig røntgen av hele kroppen i to plan, og se spesielt etter multiple frakturer med ulik grad av tilheling. Viktige områder å sjekke er hode, ribbein og ekstremiteter. Ved mistanke om seksuell mishandling må man være oppmerksom på hale/halebasen.
- g) Alt bevismateriale må merkes og journalføres med veterinærens initialer, samt dato og klokkeslett for undersøkelsen/sikring av beviset. Vær nøye med å identifisere dyret i journalen.
- h) Negative funn må også dokumenteres og journalføres.
- i) Dersom dyret hospitaliseres eller undersøkes ved flere anledninger skal vekt registreres jevnlig.

NÅR DYRET DØR ELLER MÅ AVLIVES: OBDUKSJON

Dersom et dyr dør eller må avlives som følge av skader man mistenker at skyldes vold/ mishandling, skal man gjøre sitt ytterste for at det blir obdusert. Obduksjoner foretas kostnadsfritt av patolog på Veterinærinstituttets hovedkontor (i Ås fra mai 2020), hvis det er rekvirert av Mattilsynet som en dyrevernsak. Ta kontakt med Mattilsynet om dette. Det er imidlertid ikke klart hvem som skal ta på seg kostnadene for frakt av dyret til Veterinærinstituttet, så dette er temaer det kan være lurt å diskutere med Mattilsynet og politiet på forhånd. Gi patologene mest mulig detaljert informasjon om dyret og mistankene.

VERN AV DYR, BARN OG VOKSNE:

Sammenhengene mellom vold mot dyr og vold i nære relasjoner

Det er etter hvert grundig etablert at det er sammenhenger mellom mishandling av dyr, barn og voksne. Grunnlaget for sammenhengene er at mishandling av dyr er knyttet til et vidt spektrum av voldelige og antisosiale atferder (McPhedran, 2009). Én av mange faktorer som kan bidra til disse sammenhengene kan være en redusert evne til å empatisere (McPhedran, 2009), men det er viktig å understreke at det ikke finnes noen enkeltstående forklaringsvariabel. Dette er også temaer det er vanskelig å forske på, og mange av studiene har

begrensninger f.eks. i form av små utvalg eller at de baserer seg på informanternes selvrapportering og hukommelse. Det er imidlertid mye som tyder på at dyremishandling kan være en del av en familievoldskonstellasjon der det også forekommer barnemishandling, partnervold eller mishandling av eldre eller uføre. Og det er kjent at familievold har en tendens til å gjenta seg og til å bli verre.

*Der hvor dyr mishandles,
er mennesker også i fare;
der hvor mennesker
mishandles, er dyr også
i fare (Arkow, 1996)*

I et utvalg av 860 amerikanske collegestudenter (DeGue & DiLillo, 2009) ble det for eksempel funnet en samforekomst av vold mot barn, partner og dyr. Hele 60 % av de som hadde erfaring med dyremishandling, enten som utøver eller vitne, hadde også opplevd mishandling eller vold i hjemmet, mens

30 % av ofrene for familievold også hadde opplevd dyremishandling. Dette kan tyde på at dyremishandling er en sterkere markør for familievold enn motsatt. Det understreker uansett viktigheten av at politi som jobber med vold i nære relasjoner har bevissthet om disse sammenhengene og er klar over at veterinærer i noen tilfeller kan bidra med informasjon som kan belyse voldskulturen i et hjem.

DYREMISHANDLING OG PARTNERVOLD

Vold mot familiedyr forekommer uforholdsmessig ofte i sammenheng partnervold. En studie fra Texas indikerer at voldelige partnere som også skadet dyr var mer kontrollerende og brukte grovere vold, som voldtekt, psykisk vold, forfølgning og drap (Simmons & Lehmann, 2007). Mishandlingen kan skje underveis i forholdet eller etter at offeret har forlatt den voldelige partneren.

Kvinner eller barn som utsettes for vold og mishandling blir ofte truet med at voldsutøveren vil skade familiens dyr dersom de forteller noen om hva de utsettes for eller avslutter forholdet (Newberry, 2017). Dette er en viktig grunn til at noen kvinner ikke tør å forlate en voldelig partner, og er noe krisesentre i Norge også erfarer. Over 70 % av voldsutsatte kvinner rapporterte i en amerikansk studie at voldsutøveren også hadde skadet, drept eller truet med å skade dyr. Mer enn 75 % av de faktiske hendelsene skjedde med kvinnen og/eller barna som vitner (Ascione, Weber, & Wood, 1997). En vitenskapelig artikkel referer til 12 uavhengige studier som viser at mellom 18 % og 48 % av kvinner som er ofre for partnervold utsetter å forlate voldsutøveren av frykt for sikkerheten til familiens dyr (Ascione, 2007).

Det er i denne sammenhengen viktig å understreke hvor sterke bånd mennesker kan knytte til dyra sine. Dyr blir av mange oppfattet og behandlet som fullverdige familiemedlemmer. De sterke emosjonelle båndene kan resultere i at mennesker heller utsetter seg selv for fare enn å etterlate dyra i en situasjon der de risikerer lidelse. Dette må det være bevissthet om i håndteringen av familievoldssaker, for hvis man skal lykkes med å hjelpe volds ofre ut av et voldelig forhold, må det også finnes en trygg løsning for familiens dyr. Uten det risikerer man at volds offeret enten blir hos eller returnerer til voldsutøveren, og utsetter seg selv og/eller barna sine for mer fare. Og man risikerer ikke minst at dyrene utsettes for alvorlig mishandling eller blir drept.

Man må også være oppmerksom på at så lenge et volds offer befinner seg i et voldelig forhold, kan dyret ha en beskyttende effekt. Det kan gi sosial støtte og trøst nok til at den voldsutsatte holder ut, og kan i ytterste konsekvens ha en viss forebyggende effekt mot selvmord (Fitzgerald, 2007).

Kun et fåtall av krisesentrene i Norge har ordninger for brukernes dyr, så det er et stort behov for å opprette gode løsninger for dette. Trygg, midlertidig plassering av et kjært dyr, og visshet om at de vil sees igjen, kan være av uvurderlig betydning for en voldsutsatt som trenger hjelp. Ideelt sett skulle volds ofrene kunne tatt med seg familiedyr(ene) til krisesenteret så de hadde sluppet den ekstra belastningen det er å skilles fra dyret sitt. Det mest aktuelle i dag er imidlertid at dyret plasseres i kennel eller i et «fosterhjem». Stormberg har for tiden et samarbeid med enkelte krisesentre, der de dekker kennelopphold for voldsutsattes hunder, og Dyrebeskyttelsen Norge kan bistå med midlertidig omplassering av dyr mange steder. Vi anbefaler at veterinærer skaffer seg oversikt over hvor dyr kan plasseres trygt i en akutsituasjon.

DYREMISHANDLING OG BARNEMISHANDLING – OG BARN SOM MISHANDLER DYR

Svært mange barn i Norge vokser opp med familiedyr. En undersøkelse i 2001 viste at 37 % av husstandene i landet har familiedyr (St.meld. nr. 12, 2002-2003). Av disse husholdningene var over halvparten barnefamilier, og de fleste har hund eller katt.

Fra utenlandske studier er det funnet en høyere forekomst av dyremishandling i hjem med familiedyr der det var dokumentert omsorgssvikt eller mishandling av barn. En ny, norsk studie om ungdoms erfaringer med vold og overgrep i oppveksten viser at 4 % av ungdommene hadde opplevd vold mot familiedyr fra en voksen hjemme, og en stor andel av disse unge hadde selv blitt utsatt for fysisk og/eller psykisk vold (Hafstad & Augusti, 2019). Barn som opplever dyremishandling hjemme kan forsøke å beskytte dyr som de er glade i ved å gå mellom dyret og voldsutøveren, og dermed utsette seg selv for ytterligere risiko. I en studie om voldsutsatte kvinner med barn på krisesentre i USA, fortalte over 50 % av barna at de hadde beskyttet familiedyr direkte på denne måten (Ascione et al., 1997). Å være vitne til at et kjært dyr mishandles er svært traumatiserende og kan være skadelig for et barns utvikling.

For barn som er eksponert for vold og andre vanskelige forhold hjemme kan det sterke båndet de har til et dyr være til stor trøst. Det er imidlertid viktig å være oppmerksom på at dette båndet er noe som kan utnyttes av en gjerningsperson, bl.a. til å true barnet til taushet eller til å gjøre som gjerningspersonen vil. Det finnes også eksempler på at barn har blitt tvunget til å utøve vold mot dyr, eller ha seksuell omgang med dyr.

Dyremishandling utført av barn kan være et tegn på at barnet lever i en dysfunksjonell familie eller er i vanskeligheter på andre måter.

Barn fra voldelige hjem – enten de selv er *ofre for* eller *vitner* til vold eller overgrep – kan kopiere voksnes voldelige atferd. Når voldseksponerte barn mishandler dyr kan dette være en måte de opplever en følelse av kontroll på, og kan være en respons på maktesløsheten og uforutsigbarheten de ellers opplever (Currie, 2006; McPhedran, 2009). Dette er barn som lever en tilværelse med enormt mye usikkerhet, frykt og

manglende trygghet hos de som de burde være aller tryggest hos. Studier har også vist at barn som mishandler dyr har to til tre ganger så høy sannsynlighet for selv å ha vært utsatt for mishandling eller å ha vært vitner til vold i hjemmet. Denne sannsynligheten øker jo eldre barnet som mishandler dyr er (særlig om barnet er over ti år) (Lee-Kelland & Finlay, 2018). I en studie ble det funnet at barn som hadde vært utsatt for seksuelle overgrep hadde fem ganger så høy sannsynlighet for å ha mishandlet dyr enn andre barn (Ascione, Friedrich, Heath, & Hayashi, 2015). Det er imidlertid viktig å understreke at de fleste barn som er eksponert for vold hjemme *ikke* mishandler dyr.

SE SAMMENHENGEN

Dette er røde varselflagg for barnemishandling (legg merke til at de har mye til felles med varselflaggene for dyremishandling):

- Foreldrenes forklaring stemmer dårlig med skadene (oftest er skadene for alvorlige)
- Avvik i forklaringen
- Uvanlig foreldreatferd
- Unormalt utseende og/eller atferd hos barnet
- Gjentatte skader: arr, brudd, ribbeinsbrudd av eldre og nyere dato
- Skademønster: sår, blåmerker, bitemerker, brudd, indre skader, skader på unaturlige steder
- Dårlig tannhelse

En del små barn har enkeltepisoder der de plager dyr som en del av deres utforskende atferd, uten at de står i fare for en negativ atferdsmessig utvikling. Studier har imidlertid vist at *gjentatt* og *eskalerende* vold mot dyr utført av barn og unge er en atferdsmessig markør for et videre livsløp med tiltagende aggresjon og annen kriminell atferd. Vold mot dyr er også et av de diagnostiske kriteriene for atferdsforstyrrelser («conduct disorder») i DSM-5 (American Psychiatric Association, 2013). Det er derfor viktig at disse barna får oppfølging fra kompetente fagfolk.

Les mer om barnemishandling:

- Informasjon fra politiet om vold mot barn:
<https://www.politiet.no/rad/vold-i-nare-relasjoner/mistenker-du-vold-mot-barn/>
- Veiledning fra NKVTS om vold mot barn:
<https://voldsveileder.nkvts.no/vold-mot-barn/>

HVORFOR BLIR DYRA OGSÅ MISHANDLET I VOLDELIGE HJEM?

Det er mange årsaker til at dyr blir utsatt for vold i hjem der det er en voldskultur. Dette er noen av mekanismene som er listet i en større rapport fra New Zealand (Roguski, 2012):

- Å skade dyra skaper en fryktkultur i hjemmet, der menneskene som bor med en voldelig person gradvis venner seg til volden, og lærer seg å frykte hva vedkommende kan gjøre i neste omgang.
- Noen voldsutøvere oppnår en slags pervers tilfredsstillelse av å skade dyr, uten at det ligger sinneutbrudd bak. Det er med andre ord mer overlagt og blir noen ganger gjort med familiemedlemmer som vitner.
- Ofte blir mishandling av dyr brukt som straff mot familiemedlemmer, for å få dem til å oppføre seg som overgriperen ønsker.

- Noen skader dyr fordi de er sjalu på det sterke båndet partneren eller barnet har til dyret.
- Vold mot dyr kan brukes til å true og kontrollere en partner, både til taushet og til å bli værende i et voldelig forhold.
- I voldelige hjem kan dyra noen ganger havne i kryssilden, og bli skadet selv om de ikke var direkte mål for aggresjonen.
- Fordi dyremishandlingssaker i mindre grad blir gjenstand for politietterforskning kan noen voldsutøvere bevisst velge å rette volden mot dyret i stedet for partneren eller barna. På den måten klarer de indirekte å skade den personen som er det egentlige målet for aggresjonen, gjennom å skade familiens dyr.
- Seksuell mishandling av dyr kan også være en del av familievolden på flere måter. Noen overgrepere tvinger partner eller barn til å se på bilde- eller videomateriale som fremstiller seksuell mishandling av dyr, eller til selv å ha seksuell omgang med dyr.

FAKTA OM VOLD OG OVERGREP I NÆRE RELASJONER

- Mellom 75 000 og 150 000 personer utsettes for vold i nære relasjoner i Norge hvert år.
- De groveste formene for vold og overgrep rammer oftest kvinner.
- Ca. 1 800 kvinner og 1 400 barn oppholdt seg på et krisesenter i 2018.
- Nesten 90 % av partnerdrap begås av menn, og i 70 % av tilfellene har det vært registrert partnervold før drapet.
- Kun rundt 25 % av volden kvinner utsettes for av nærstående anmeldes.
- I 2017 mottok barnevernet ca. 58 000 meldinger om 52 000 barn, hvorav omtrent halvparten dreide seg om vold eller konflikt i hjemmet eller mot barnet.
- Kripos rapporterer at det i perioden 2015 til 2018 var 90 straffesaker om alvorlig vold mot barn under 4 år. Ti av barna døde av skadene.
- Seksuelle overgrep mot barn og unge blir som regel ikke anmeldt.
- Det tar i snitt 17 år før barn tør å fortelle noen om overgrep.
- 4 % av norske ungdommer har opplevd vold mot familiedyr fra en voksen hjemme, og en stor andel av disse har selv blitt utsatt for fysisk og/eller psykisk vold.

(Informasjonen hentet fra Justis- og beredskapsdepartementet, NKVTS, BufDir, Kripos og Krisesentersekretariatet.)

VETERINÆRER KAN BIDRA TIL Å BRYTE VOLDSSYKLUSER

Det er en selvfølge at veterinærer og deres medhjelpere har null-toleranse for vold, uansett hvilken art det rammer. I andre land har etater som jobber med voldsutsatte mennesker satt stor pris på at veterinærer har tatt initiativ til kryssrapportering, slik at mistanker om mishandling, enten det rammer dyr, barn eller voksne, kan følges opp av den rette instansen.

Både veterinærer, dyrepleiere og andre ansatte på dyreklinikker kan bidra i dette tverrfaglige samarbeidet. Selv om det er mest fokus på familiedyr i veilederen (fordi mesteparten av faglitteraturen omhandler disse artene), er det viktig å huske på at dyremishandling også kan ramme andre dyr. Veterinærer i stordyrpraksis kan også komme over mishandling, og de samme prinsippene gjelder der. Man må være spesielt oppmerksom på at det kan finnes sårbare, voldsutsatte mennesker bosatt på avsidesliggende gårder, og som kanskje ikke har noen mulighet til å komme seg vekk derfra.

KRYSSRAPPORTERING

Kryssrapportering dreier seg om at ulike etater/profesjoner, for eksempel barnevernet, Mattilsynet og politi, formidler bekymringer til hverandre.

Det er flere faktorer som vil påvirke avgjørelser vedrørende veterinærers varsling til andre etater:

- Er kun dyret utsatt, eller er det bekymring vedrørende mennesker også?
- Står du overfor et offer eller en gjerningsperson? Noen ganger kan det være vanskelig å vurdere.
- Føler du deg truet av den du har i konsultasjonsrommet?

Veterinærer må også reflektere over hva slags effekt varsling på feil grunnlag kan ha for personene det gjelder, særlig når det er barn involvert. Man må derfor tilstrebe seg å finne den rette balansen der man verken varslar for ofte eller for sjeldent. Dyreklinikker bør derfor etablere kontakt med de mest relevante etatene lokalt, som dermed kan bistå med uformelle råd og støtte, for eksempel gjennom anonyme drøftinger.

Pr. i dag er ingen fast prosedyre for når Mattilsynet kontakter barnevernstjenesten, til tross for opplysningsplikten i barnevernsloven (se neste kapittel). Det er avhengig av at inspektøren selv reflekterer over behovet og tar initiativ til å melde. Bakerst i veilederen finnes et eksempel på kryssrapporteringsskjema som kan benyttes av veterinærer i Mattilsynet, som utgangspunkt for å vurdere behovet for varsling.

Likeledes er det lite kjennskap blant helsepersonell om at de har *rett* til å varsle om vanskjøtsel/mishandling av dyr (jf. begrensninger i taushetsplikten, neste kapittel). Barnevernsansatte, helse- og omsorgspersonell og politi som jobber med familievold vil forhåpentligvis også få en større bevissthet om hva de skal gjøre dersom det befinner seg dyr i et hjem der de er bekymret for annen vold. Vi utarbeider veiledningsmaterieell også til disse profesjonene. Det kan også hende de kontakter veterinærer for råd i forbindelse med saker der deres klienter eller pasienter eier dyr. Vær innstilt på å bidra med veiledning og fagkunnskap om dyrevelferd. De vil garantert bli takknemlige for råd, og dere vil være takknemlige for støtte fra dem når dere trenger råd ved en annen anledning.

Noen råd:

- Etabler kontakt med de aktuelle etatene i deres respektive geografiske områder, og arranger regelmessige møter (f.eks. 2 – 3 ganger i året), der både Mattilsynet, privatpraktiserende veterinærer, politi, barnevernstjenesten, helsetjenesten, familievernkontor, krisesenter og eventuelle andre med fagkompetanse har mulighet til å drøfte voldstematikken, øke rolleforståelsen og utveksle informasjon om arbeidsmetoder.
- Alle veterinærer, enten i privat praksis eller i Mattilsynet, anbefales å ha kontaktinformasjon til en navngitt person i hver av de nevnte etatene (i alle fall innen politi og barnevern). Dette vil senke terskelen for å ta kontakt når man trenger å drøfte handlingsalternativer, noe det i mange tilfeller kan være mulig å gjøre uten å oppgi hvem saken gjelder (anonyme drøftinger).

VARSLINGSPLIKT, TAUSHETSPLIKT OG ANDRE JURIDISKE HENSYN

Veterinærer i Norge er forpliktet både av dyrevelferdsloven og dyrehelsepersonelloven, og eventuelt forvaltningsloven dersom man er ansatt i et offentlig forvaltningsorgan som Mattilsynet. En av veterinærenes lovbestemte plikter er å arbeide for velferd og sunnhet hos dyr (jf. dyrehelsepersonelloven § 12 nr. 1), og dyrevelferdslovens begreper som respekt for dyr og dyrs egenverdi er sentrale i dyrehelsepersonells arbeid. Dette kapittelet tar for seg regelverket som veterinærer må følge vedrørende plikt og rett til varsling og videreformidling av opplysninger til ulike etater ved bekymringer om mishandling av dyr eller mennesker. En del av dette regelverket gjelder også for andre yrkesgrupper og privatpersoner. Deretter beskrives taushetsplikten, både generelt og det som gjelder spesifikt i de ulike rollene veterinærer kan ha, med fokus på konkrete unntak som kan åpne for varsling eller formidling av opplysninger til andre etater. I slutten av kapittelet presenteres også utdrag av det regelverket som gjelder for de andre yrkesgruppene som veterinærer trenger å samarbeide med om avdekking og håndtering av mishandling av dyr og mennesker. Lovtekstene i sin helhet finnes på <https://lovdata.no/> og er til enhver tid oppdatert.

REGELVERK VEDRØRENDE VARSLINGSPLIKT OG OPPLYSNINGSPLIKT ELLER -RETT

Varslingsplikten etter dyrevelferdsloven (§ 5)

§ 5. Varsling

Enhver som har grunn til å tro at dyr blir utsatt for mishandling eller alvorlig svikt vedrørende miljø, tilsyn og stell, skal snarest mulig varsle Mattilsynet eller politiet. Varslingsplikten gjelder med de begrensninger som følger av annen lovgivning.

Varslingsplikten i dyrevelferdsloven gjelder altså for *enhver* som har *grunn til å tro* at dyr blir utsatt for mishandling eller alvorlig vanstell. Plikten kommer inn under ett av unntakene for dyrehelsepersonells taushetsplikt i dyrehelsepersonelloven (jf. § 21 første ledd nr. 5).

Ordlyden «*grunn til å tro*» betyr at det ikke skal være en høy terskel for å varsle. Det krever mer enn en vag mistanke, og man må ha konkrete holdepunkter som underbygger mistanken, men det trenger ikke å være sannsynlighetsovervekt.

Hensikten med plikten er at myndighetene (Mattilsynet og/eller politiet) skal ha mulighet til å oppdage mishandling og vanskjøtsel tidlig nok til å forhindre utvikling av en alvorlig dyrevernsak. Videre skal det gjøre det lettere for folk å varsle: «Plikten skal bidra til å fjerne frykt eller tvil hos den som ellers kunne føle at slik varsling er en form for angiveri» (jf. Ot.prp. nr. 15). Mindre avvik vil falle utenfor denne plikten, og brudd på varslingsplikten er ikke straffesanksjonert (jf. dyrevelferdsloven § 37).

Hvorvidt man skal varsle Mattilsynet og/eller politiet er en vurderingssak. Disse etatene har ulike mål når det gjelder oppfølging av dyrevernsaker. Politiets anliggende er å etterforske og sikre bevis for eventuell straffesak mot en gjerningsperson, mens Mattilsynets ansvar er å ivareta dyrenes velferd. En straffesak og en forvaltningssak kan også kjøres parallelt. I saker der det er mistanke om vold/mishandling er det å anbefale at begge etater involveres (les mer om dette i neste kapittel).

Opplysninger til barneverntjeneste (barnevernloven § 6-4)

§ 6-4. Opplysningsplikt

Enhver som utfører tjeneste eller arbeid for et forvaltningsorgan, skal uten hinder av taushetsplikt melde fra til barneverntjenesten uten ugrunnet opphold

a) når det er grunn til å tro at et barn blir eller vil bli mishandlet, utsatt for alvorlige mangler ved den daglige omsorgen eller annen alvorlig omsorgssvikt,

c) når et barn viser alvorlige atferdsvansker i form av alvorlig eller gjentatt kriminalitet, misbruk av rusmidler eller en annen form for utpreget normløs atferd,

Offentlige myndigheter (som f.eks. Mattilsynet) skal med andre ord av eget tiltak, uten hinder av taushetsplikt, gi opplysninger til kommunens barneverntjeneste når det er *grunn til å tro* at et barn blir mishandlet i hjemmet eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt (jf. § 6 – 4 a). Igjen er det ordlyden «grunn til å tro» som er brukt. Det betyr at ikke legges strenge vilkår i vurderingen, men man må altså ha konkrete holdepunkter som underbygger mistanken.

Plikten inntreffer også dersom et barn viser *alvorlige atferdsvansker* (jf. § 6 – 4 c). For eksempel om et barn utsetter dyr for gjentatt og/eller grov mishandling, så vil dette være grunn til å varsle barnevernet. Opplysningsplikten utløses imidlertid ikke av enhver bekymring for et barn.

Plikten til å gi opplysninger til barneverntjenesten gjelder også for organisasjoner og private som utfører oppgaver for stat eller kommune, f.eks. om man utfører oppgaver for Mattilsynet, men plikten gjelder ikke generelt for dyrehelsepersonell. Privatpraktiserende veterinærer har med andre ord ikke en *juridisk* plikt til å varsle barneverntjenesten i henhold til barnevernloven, men alle har en *moralisk* plikt til melde til barnevernet om slike alvorlige bekymringer

når de bygger på konkrete holdepunkter. I visse saker med sannsynlighet for alvorlige straffbare handlinger rettet mot barn (eller for den saks skyld voksne) gjelder derimot en lovpålagt avvergingsplikt.

Avvergingsplikten etter straffeloven

Straffeloven § 196. Plikt til å avverge et straffbart forhold

Med bot eller fengsel inntil 1 år straffes den som unnlater gjennom anmeldelse eller på annen måte å søke å avverge en straffbar handling eller følgene av den, på et tidspunkt da dette fortsatt er mulig og det fremstår som sikkert eller mest sannsynlig at handlingen er eller vil bli begått. Avvergingsplikten gjelder uten hensyn til taushetsplikt og gjelder straffbare handlinger som nevnt i

a) §§ 111, 113, 115, 117, 119, 121, 123, 128, 129, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 192, 193, 194, 223, 238, 239, 255, 256, 259, 274, 275, 279, 282, 283, 288, 291, 295, 299, 312, 314, 327, 329, 355 og 357,

Listen over paragrafer er lang og lite opplysende i seg selv, men av relevans for temaet i denne veilederen trekkes frem følgende paragrafer (med definisjonene av enkelte av de straffbare handlingene):

§ 274. Grov kroppsskade

[...] Ved avgjørelsen av om kroppsskaden er grov skal det særlig legges vekt på om den har hatt til følge uhelbredelig lyte eller skade, sykdom eller arbeidsudyktighet av noen varighet eller sterk smerte, betydelig skade eller død, og for øvrig om den

- a) har skjedd uten foranledning og har karakter av overfall,*
- b) er begått mot en forsvarsløs person,*
- c) har karakter av mishandling,*
- d) er begått av flere i fellesskap,*
- e) er motivert av fornærmedes hudfarge, nasjonale eller etniske opprinnelse, religion, livssyn, homofile orientering eller nedsatte funksjonsevne, eller*
- f) er forøvd ved bruk av kniv eller annet særlig farlig redskap.*

(§§ 271 – 273 om hhv. kroppskrenkelse, grov kroppskrenkelse og kroppsskade er derimot *ikke* omfattet av avvergingsplikten, så hvorvidt avvergingsplikten gjelder eller ikke er ikke alltid enkelt å forstå!)

§ 275. Drap

§ 282. Mishandling i nære relasjoner

[...] den som ved trusler, tvang, frihetsberøvelse, vold eller andre krenkelser, alvorlig eller gjentatt mishandler sin nåværende eller tidligere ektefelle eller samboer, sin nåværende eller tidligere ektefelles eller samboers slektning i rett nedstigende linje, sin slektning i rett oppstigende linje, noen i sin husstand, eller noen i sin omsorg.

§ 283. Grov mishandling i nære relasjoner

[...] særlig legges vekt på om den har hatt til følge betydelig skade eller død [...]

§ 291. Voldtekt

[...] den som

- a) skaffer seg seksuell omgang ved vold eller truende atferd,
- b) har seksuell omgang med noen som er bevisstløs eller av andre grunner ute av stand til å motsette seg handlingen, eller
- c) ved vold eller truende atferd får noen til å ha seksuell omgang med en annen, eller til å utføre handlinger som svarer til seksuell omgang med seg selv.

§ 299. Voldtekt av barn under 14 år

§ 312. Incest (avvergingsplikten gjelder kun når den fornærmede er under 16 år)

§ 314. Seksuell omgang mellom andre nærstående (avvergingsplikten gjelder kun når den fornærmede er under 16 år)

Avvergingsplikten i straffeloven er altså en *personlig plikt* vi alle har, uten hensyn til taushetsplikt. Plikten utløses riktignok først når det er sannsynlighetsovervekt. Ordlyden «sikkert eller mest sannsynlig» innebærer at det er strengere vilkår enn når ordlyden er «grunn til å tro». Det krever imidlertid ikke sikker kunnskap, og riksadvokaten har i rundskriv signalisert en innskjerping av bruken av denne paragrafen. Man bør så langt det er mulig gå i dialog og samarbeide om å finne trygge løsninger med den bekymringen gjelder. Les mer om avvergingsplikten her: <https://plikt.no/>. Der understrekes viktigheten av å avtale hva som fortelles til hvem, og å legge en plan sammen. Man skal fortelle hvorfor man er bekymret og at man har plikt til å varsle, også dersom den det gjelder ikke ønsker at man melder fra. Er man i tvil finnes det også en anonym spørsmål og svar-tjeneste på dinutvei.no som kan benyttes dersom det ikke er en akutt situasjon.

Brudd på avvergingsplikten straffes ikke når:

- a) handlingen det er tale om å avverge ikke har kommet så langt som til straffbart forsøk, jf. § 16, eller
- b) plikten ikke kunne oppfylles uten å utsette ham selv, hans nærmeste eller noen uskyldig for siktelse eller tiltale eller fare for liv, helse eller velferd.

TAUSHETSPLIKT

Taushetsplikten er en individuell (personlig) lovbestemt plikt i ulike yrkessammenheng. Generelt er det *noens personlige forhold* man har taushetsplikt om, og dette er for å beskytte brukeren (pasienten/klienten) og deres personvern. Hva som er «noens personlig forhold» er en vurderingssak. Eksempler på personlige forhold som er taushetsbelagt er helserelatert informasjon (somatisk eller psykisk), personlig økonomi og familieforhold (slektskap, relasjoner mm.).

Mulighetene til å varsle om bekymringer vedrørende dyr eller mennesker kan altså være begrenset av den lovbestemte taushetsplikten. Man må derfor vurdere om en varsling er et brudd på taushetsplikten eller ikke, og om det eventuelt finnes begrensninger (unntak) i taushetsplikten som likevel åpner for varsling.

Det mest praktiske unntaket er at personen som informasjonen gjelder kan gi samtykke til å videreformidle informasjonen. Da får man altså en *opplysningsrett* og man kan velge om opplysninger skal gis videre eller ikke. Så langt det lar seg gjøre bør man respektere den enkelte persons ønsker vedrørende dette, for det er vedkommende som «eier» opplysningene om seg selv. Husk at en forutsetning for å frita noen fra taushetsplikten er at man har samtykkekompetanse, dvs. at personen er myndig, forstår hva det dreier seg om og har fått tilstrekkelig informasjon om hva et samtykke innebærer.

Tverrfaglig samarbeid knyttet til barn

Samtykke er også nøkkelen til tverrfaglig samarbeid om barns velferd. Det rettslige utgangspunkt i forvaltningsloven er at man har lov til å videreformidle informasjon til andre instanser hvis man har fått samtykke (jf. forvaltningsloven § 13 a nr 1). Et samtykke gir *opplysningsrett*, men ikke *-plikt*.

Barn er ikke samtykkekompetente, så det er den eller de som har foreldreansvaret for barnet som eventuelt må gi samtykke. Dersom det er to personer som deler foreldreansvaret, må begge samtykke. Samtykke bør være tidsbegrenset og det kan gis muntlig, skriftlig eller gjennom handling. Det tilhører imidlertid god forvaltningsskikk å dokumentere samtykket, og hvor langt samtykket strekker seg. Foreldre kan også trekke et samtykke tilbake, og da må det tverrfaglige samarbeidet og utveksling av informasjon mellom etater opphøre.

Norge ratifiserte i 1991 FNs barnekonvensjon som gir alle barn og unge under 18 år et særskilt menneskerettighetsvern, uansett hvem de er og hvor de bor. Konvensjonen er inkorporert i norsk rett gjennom menneskerettsloven og har forrang over andre norske lover dersom det er motstrid mellom reglene. I denne sammenheng er det relevant å trekke frem et sentralt prinsipp fra konvensjonen, nemlig den om barnets beste:

Artikkel 3 – Barnets beste

1. Ved alle handlinger som berører barn, enten de foretas av offentlige eller private velferdsorganisasjoner, domstoler, administrative myndigheter eller lovgivende organer, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn.

Man må altså vurdere hva som er *barnets beste* når man gjør avveielser i sammenheng med varsling og tverrfaglig samarbeid om barn som kan være (direkte eller indirekte) utsatt for vold, annen mishandling eller alvorlig omsorgssvikt.

Taushetsplikt for dyrehelsepersonell (dyrehelsepersonelloven)

Hovedregelen er at dyrehelsepersonell og deres medhjelpere har taushetsplikt om opplysninger som de har fått gjennom sin virksomhet om noens *personlige forhold* (§ 20). Taushetsplikten er likevel ikke til hinder for at *opplysninger gis videre når tungtveiende private eller offentlige interesser gjør det rettmessig å gi opplysningene videre* (jf. § 21 første ledd nr. 5). Det betyr for eksempel at dyrehelsepersonell ikke er bundet av taushetsplikt i forbindelse med varsling i samsvar med dyrevelferdsloven § 5. Når varsling etter dyrevelferdsloven § 5 er utført, skal dette journalføres (jf. veiledning til journalforskriften).

Forvaltningens taushetsplikt (forvaltningsloven)

Hovedregelen i forvaltningsloven er også taushetsplikt om *noens personlige forhold* og gjelder enhver som utfører tjeneste eller arbeid for et forvaltningsorgan (§ 13), med andre ord gjelder dette for veterinærer i Mattilsynet.

Denne taushetsplikten har også begrensninger:

§ 13 b. (begrensninger av taushetsplikten ut fra private eller offentlige interesser).

Taushetsplikt etter § 13 er ikke til hinder for:

3) at opplysningene er tilgjengelig for andre tjenestemenn innen organet eller etaten i den utstrekning som trengs for en hensiktsmessig arbeids- og arkivordning, bl.a. til bruk ved vegledning i andre saker,

5) at forvaltningsorganet gir andre forvaltningsorganer opplysninger om en persons forbindelse med organet og om avgjørelser som er truffet og ellers slike opplysninger som det er nødvendig å gi for å fremme avgiverorganets oppgaver etter lov, instruks eller oppnevningssgrunnlag,

6) at forvaltningsorganet anmelder eller gir opplysninger (jfr. også nr. 5) om lovbrudd til påtalemyndigheten eller vedkommende kontrollmyndighet, når det finnes ønskelig av allmenne omsyn eller forfølgning av lovbruddet har naturlig sammenheng med avgiverorganets oppgaver,

Taushetsplikten har man i utgangspunktet også overfor kollegaer på arbeidsplassen sin. Det vil imidlertid ofte være et behov for å videreformidle informasjon til kollegaer, og § 13 b nr. 3 gir adgang til å meddele opplysninger til en kollega innen samme etat under gitte forutsetninger. Deling av informasjonen må være nødvendig, dvs. at det må være et tjenstlig behov. Man kan f.eks. trenge veiledning eller bistand av en kollega, eller man kan ha behov for å diskutere en sak i et møte. Ordet *etat* har ingen klar definisjon, men ulike organ innen samme grein av forvaltningen regnes som samme etat. Det betyr det at de som jobber med omtrent de samme fagene kan dele informasjon ved behov. (Et eksempel er barnehagelærere, lærere i skolen og PP-tjenesten, som alle hører til en «pedagogisk grein», mens BUP hører til «helsegreina».)

Taushetsplikt overfor politi og domstol (straffeprosessloven)

I noen tilfeller kan man bli bedt om å møte som vitne i domstolen, og da gjelder straffeprosessloven. Offentlige tjenstepersoner, som veterinærer i Mattilsynet, kan ikke uten videre avgi forklaring (jf. straffeprosessloven § 118), ettersom taushetsplikten også gjelder overfor domstolen:

§ 118. Uten samtykke fra departementet må retten ikke ta imot forklaring som vitnet ikke kan gi uten å krenke lovbestemt taushetsplikt han har som følge av tjeneste eller arbeid for stat eller kommune. [...]

§ 119 fastslår at dette også gjelder visse andre yrker med lovbestemt taushetsplikt, men det er uavklart om forbudet mot å avgi forklaring uten samtykke gjelder for dyrehelsepersonell (Frøslie, 2015).

Personen som er beskyttet av taushetsplikten kan frita deg fra taushetsplikten. Hvis ikke vedkommende gjør det, kan man søke om fritak hos Fylkesmannen, som da kan innvilge eller avslå denne søknaden. Fylkesmannen skal kun involveres dersom den personen som opplysningene gjelder ikke selv fritar deg fra taushetsplikten. Dersom Fylkesmannen ikke innvilger fritak fra taushetsplikten, kan domstolen beslutte at du likevel skal føres som vitne (jf. § 118). Dersom man er fritatt fra taushetsplikten har man alminnelig vitneplikt (jf. § 108).

Noen ganger vil politiet ha behov for opplysninger fra veterinærer i forbindelse med etterforskning. Mange vil kanskje tro man er *forpliktet* til å forklare seg for politiet, men man har altså taushetsplikt også overfor politiet (jf. § 230). Man må derfor gjøre en vurdering av hva som er taushetsbelagt informasjon og om man kan gi politiet opplysningene de trenger uten å bryte taushetsplikten:

§ 230. Politiet kan la oppta forklaring av mistenkte, vitner og sakkyndige, men kan ikke pålegge noen å gi forklaring. Offentlige tjenstemenn og andre som handler på vegne av stat eller kommune, plikter likevel å gi forklaring om forhold de er blitt kjent med i sin stilling eller sitt verv, dersom dette kan skje uten å krenke taushetsplikt de har etter lov, forskrift eller instruks.

Mer om veterinærers rolle som vitne, sakkyndig og fagkyndig meddommer finnes i rettslærekompendiet av Arne Frøslie (2015).

Nødrett og taushetsplikt

§ 17. Nødrett (straffeloven)

En handling som ellers ville være straffbar, er lovlig når den blir foretatt for å redde liv, helse, eiendom eller en annen interesse fra en fare for skade som ikke kan avverges på annen rimelig måte, og denne skaderisikoen er langt større enn skaderisikoen ved handlingen.

Nødrett innebærer at en handling som ellers ville være å anse som lovbrudd blir ansett som lovlig og berettiget ut fra en konkret interesseavveining. Det betyr at også taushetsplikten kan tilsidesettes på bakgrunn av nødrett.

UTDRAG AV REGELVERK SOM SAMARBEIDENDE PROFESJONER MÅ ETTERLEVE

Lov om barneverntjenester (barnevernloven)

Plikten til å gi opplysninger til barneverntjenesten (jf. barnevernloven § 6 – 4) gjelder også for politiet (som forvaltningsorgan) og personer med yrkesmessig taushetsplikt etter helsepersonelloven, psykisk helsevernloven, helse- og omsorgstjenesteloven og lov om familievernkontorer.

§ 6-7. Taushetsplikt.

Enhver som utfører tjeneste eller arbeid for et forvaltningsorgan, en institusjon, et senter for foreldre og barn eller et omsorgssenter for mindreårige etter denne loven, har taushetsplikt etter forvaltningsloven §§ 13 til 13 e. Overtredelse straffes etter straffeloven § 209.

Taushetsplikten gjelder også fødested, fødselsdato, personnummer, statsborgerforhold, sivilstand, yrke, bopel og arbeidssted. Opplysning om en klients oppholdssted kan likevel gis når det er klart at det ikke vil skade tilliten til barneverntjenesten, institusjonen eller senteret for foreldre og barn å gi slik opplysning.

Opplysninger til andre forvaltningsorganer, jf. forvaltningsloven § 13 b nr. 5 og 6, kan bare gis når dette er nødvendig for å fremme barneverntjenestens, institusjonens, senteret for foreldre og barns eller omsorgssenteret for mindreåriges oppgaver, eller for å forebygge vesentlig fare for liv eller alvorlig skade for noens helse. Også yrkesutøvere i medhold av helsepersonelloven kan gis opplysninger etter denne bestemmelsen. (..)

Lov om kommunale krisesentertilbud (krisesenterlova)

§ 5. Teieplikt

Alle som utfører teneste eller arbeid etter denne lova, har teieplikt etter forvaltningsloven §§ 13 til 13 e. Brot på teieplikta straffast etter straffeloven § 209.

Teieplikta gjeld også fødestad, fødselsdato, personnummer, statsborgarforhold, sivilstand, yrke, bustad, arbeidsstad og andre opplysningar som kan røpe at nokon har vore i kontakt med tilbodet.

Opplysningar til andre forvaltningsorgan, jf. forvaltningsloven § 13 b nr. 5 og 6, kan berre givast når dette er nødvendig for å fremme oppgåvene til kommunen etter denne lova, eller for å førebyggje vesentleg fare for liv eller alvorleg skade på helsa til nokon.

§ 6. Opplysningsplikt til barnevernet

Alle som utfører teneste eller arbeid etter denne lova, skal i arbeidet sitt vere merksame på forhold som kan føre til tiltak frå barneverntenesta.

Alle som utfører teneste eller arbeid etter denne lova, skal utan hinder av teieplikta melde frå til barneverntenesta utan ugrunna opphald

a) når det er grunn til å tru at eit barn blir eller vil bli mishandla, utsett for alvorlege manglar ved den daglege omsorga eller anna alvorleg omsorgssvikt,

Lov om helsepersonell (helsepersonelloven)

§ 21. Hovedregel om taushetsplikt

Helsepersonell skal hindre at andre får adgang eller kjennskap til opplysningar om folks legems- eller sykdomsforhold eller andre personlege forhold som de får vite om i eigenskap av å være helsepersonell.

Helsepersonelloven § 22 åpner for at helsepersonell kan få fritak fra taushetsplikt dersom pasienten samtykker:

§ 22. Samtykke til å gi informasjon

Taushetsplikt etter § 21 er ikke til hinder for at opplysninger gjøres kjent for den opplysningene direkte gjelder, eller for andre i den utstrekning den som har krav på taushet samtykker.

§ 23. Begrensninger i taushetsplikten

Taushetsplikt etter § 21 er ikke til hinder for:

4. at opplysninger gis videre når tungtveiende private eller offentlige interesser gjør det rettmessig å gi opplysningene videre,

5. at opplysninger gis videre når helsepersonell gjennom sin yrkesutøvelse har grunn til å tro at dyr blir utsatt for slik mishandling eller alvorlig svikt vedrørende miljø, tilsyn og stell at det anses rettmessig å gi opplysningene videre til Mattilsynet eller politiet

NB: Legg merke til at helsepersonell har et spesifikt unntak i taushetsplikten knyttet til mishandling eller vanskjøtsel av dyr (jf. § 23 nr. 5), mens ansatte i barnevernstjenesten eller på krisesentre altså ikke har det samme unntaket.

§ 33. Opplysningsplikt til barnevernet

Den som yter helsehjelp, skal i sitt arbeid være oppmerksom på forhold som kan føre til tiltak fra barneverntjenesten.

Helsepersonell skal uten hinder av taushetsplikt etter § 21 melde fra til barneverntjenesten uten ugrunnet opphold

a) når det er grunn til å tro at et barn blir eller vil bli mishandlet, utsatt for alvorlige mangler ved den daglige omsorgen eller annen alvorlig omsorgssvikt,

Politielloven

§ 24. Taushetsplikt

For politiets behandling av opplysninger til politimessige formål, jf. politiregisterloven § 2 nr. 13, gjelder taushetsplikten i kapittel 5 og 6 i politiregisterloven. For politiets øvrige virksomhet gjelder forvaltningsloven §§ 13 til 13 f med de tillegg og begrensninger som følger av paragrafen her.

HVORDAN GÅ FREM I EN SITUASJON DER MISHANDLING MISTENKES?

TILNÆRMING VED MISTANKE OM VOLD MOT DYR

Å finne ut om et dyr virkelig er utsatt for mishandling eller ikke er ingen enkel prosess. Det kan være en rekke forklaringer på tegnene som registreres, og det finnes ingen enkeltfaktor som kan bekrefte eller avkrefte at en skade er påført med overlegg. Det er kombinasjonen av faktorer og varselflagg som fører til en mistanke, og kombinasjonen vil variere fra sak til sak.

Situasjonen som mistanken oppstår i vil også variere. Man kan stå overfor et offer (altså dyret) og en gjerningsperson *eller* en annen person som enten har oppsøkt klinikken på eget initiativ eller er sendt dit av gjerningspersonen. Og klienten kan altså i noen tilfeller være et offer for vold i nære relasjoner selv. Når en mistanke har oppstått, anbefales det at konsultasjonen håndteres av en erfaren kliniker med kunnskap om denne tematikken, så sant det lar seg gjøre uten å skape vanskelige situasjoner.

Det er i alle tilfelle viktig å beholde roen, være høflig og objektiv. Man må ha et åpent sinn og være forsiktig med å antyde at man tror personen man står overfor er ansvarlig for dyrets skader. Mange familiedyr er i kontakt med et stort antall mennesker, og personen som kommer til klinikken er kanskje ikke engang klar over mishandlingen. Dyremishandling kan være en skjult atferd, f.eks. hos barn og ungdom. Ved å spørre om andre mennesker som er i kontakt med dyret (familie, venner, leieboere og barn) kan man få nyttig informasjon. Noen barn kan skade dyr ved hardhendt håndtering pga. mangelfull opplæring i stell av dyr, som del av et mer alvorlig atferdsproblem, eller fordi barnet selv har vært eksponert for mishandling. I noen tilfeller vil det fungere godt å ha en uformell samtale om mulighetene for mishandling. Det blir ikke nødvendigvis tatt ill opp om situasjonen diskuteres i lys av varslingsplikten. Man kan forklare at Mattilsynet ikke nødvendigvis vil foreta seg noe overfor klienten, men at det er deres oppgave å finne ut mer om situasjoner der dyr kan ha blitt utsatt for unødige lidelser, og å hjelpe og veilede dyreeiere om stell og velferd.

Sensitive og gode spørsmål kan avdekke informasjon som gir opphav til nye bekymringer, for eksempel om barnemishandling eller annen vold i nære relasjoner. Det kan gi en innsikt i hvordan klienten har det selv, eller det kan komme informasjon om andre mennesker som klienten selv bekymrer seg for. Det er også mulig å snakke om taushetsplikten med klienter i

denne sammenheng. Slike samtaler gir også klienten anledning til selv å erkjenne at det er en mulighet for at dyret er blitt mishandlet, uten å føle at de selv er mistenkt for det. Veterinærer bør derfor være kjent med S-B-D-H som fremgangsmåte (Spør, Bekreft, Dokumenter, Henvis; se lenger ned).

Hvis mistanken blir redusert underveis i konsultasjonen bør det likevel skrives kortfattede og objektive notater om vurderingene i journalen (se under D = Dokumenter for råd om journalføring). Det er viktig å huske at dersom en sak blir gjenstand for politietterforskning senere så er det helt vesentlig at notatene er grundige og objektive. Journalen bør alltid skrives umiddelbart, mens man har all informasjonen friskt i minne. Forklaringer fra eier eller andre bør gjengis så fullstendig som mulig (med klientens egne ord). Hvis det ikke oppgis noen forklaring på dyrets skader skal det også noteres i journalen. Ikke glem å dokumentere dato og tidspunkt for alle samtaler, i tillegg til resultatene av alle undersøkelser. Dette bør også inkludere upåfallende funn, f.eks. om dyret er i normalt hold.

Detaljer om eventuelle samtaler med Mattilsynet eller politiet må også journalføres. Begrunnelsen for å kontakte disse etatene bør noteres. Journal skal for øvrig føres i tråd med Forskrift om journal for dyrehelsepersonell.

Aggressive klienter

I noen tilfeller vil det være opplagt at å stille spørsmål for å få ytterligere informasjon ikke nytter eller er tilrådelig, for eksempel hvis man står overfor en aggressiv eller hissig klient. I slike tilfeller bør man passe på å skrive grundige notater, og umiddelbart etter konsultasjonen søker man råd hos en erfaren kollega, om mulig *før* klienten forlater klinikken. Veterinærer eller dyrepleiere kan med rette bli redde hvis de møter en trakasserende eller truende klient, og det er å anbefale at det alltid er to tilstede i undersøkelsesrommet sammen med klienten hvis man føler seg utrygg. Veterinæren kan i slike situasjoner finne på et påskudd for å be om assistanse fra en dyrepleier. Man skal **aldri** utfordre en aggressiv klient hvis det kan resultere i at man selv utsettes for fare.

«Hva ville en rimelig person gjort?»

Dersom situasjonen og klientens forklaring utløser sterk tvil, kan man stille seg spørsmål om hva som ville vært *rimelig* i en gitt situasjon og hva en rimelig person ville gjort. For eksempel, dersom eier oppsøker veterinær en hel uke etter at en hund har fått forbrenningsskader pga. skålding, ville man da ha vurdert dette som rimelig? Hvis flere kattunger fra samme husholdning har frakturer etter påståtte uhell, virker dette rimelig? Minn deg selv på de fremtredende varselflaggene: uoverensstemmelser mellom forklaring og skader, gjentatte skader etc. Man trenger ikke være *sikker* på at et dyr er utsatt for mishandling for å varsle, man skal varsle når det er *grunn til å tro* det.

Dilemmaer om varsling

Selv om varslingsplikten er klar, så kan avgjørelsen om å varsle være komplisert. Dette kan føles spesielt utfordrende for nyutdannede veterinærer, særlig hvis en eldre kollega ikke tror på deres mistanke om påført skade. Hver dyreklinikk bør derfor ha en protokoll med retningslinjer tilgjengelig til enhver ansatt som trenger støtte til vurdere hva som er det rette å gjøre.

Hvis en ansatt på klinikken er bekymret for mishandling så skal de formidle dette til en kollega med større ansvar (dersom det finnes), fortrinnsvis en veterinær. Utenom vanlig arbeidstid må man sikre seg at man tar tilstrekkelige notater slik at man har all informasjonen tilgjengelig når man får tilgang på noen å rådføre seg med. Det er viktig å huske på at man har en *selvstendig plikt* til å varsle når man har grunn til å tro at en skade skyldes dyremishandling (jf. dyrevelferdsloven § 5), også dersom kollegaer eller ledelsen på klinikken ikke er enig i vurderingen.

Hvis man er usikker på hva som er det rette gjøre og diskusjon med kollegaer ikke bidrar til å peke ut et bestemt handlingsalternativ, så er det mulig å få støtte og veiledning gjennom anonyme drøftelser (jf. taushetsplikt) med andre med kompetanse, f.eks. veterinærer på NMBU veterinærhøgskolen, Veterinærinstituttet, Dyrebeskyttelsen Norge eller i Mattilsynet.

Å drøfte saken med andre kan hjelpe en å fatte en avgjørelse om neste steg:

- Ingen anmeldelse eller varsling, f.eks. grunnet for få konkrete holdepunkter for mistanken.
- Anmeldelse eller varsling: Man konkluderer med at det er grunn til å rapportere saken til Mattilsynet og/eller politiet. Det er mulig å varsle Mattilsynet anonymt, men som veterinær er det mer hensiktsmessig å varsle med fullt navn og yrke. Dette vil øke sannsynligheten for at saken tas på alvor og det gir ikke minst Mattilsynet anledning til å innhente ytterligere informasjon. Man har da plikt til å journalføre *hvilke* opplysninger fra journalen myndighetene har fått, men det ikke er nødvendig å begrunne *hvorfor* opplysningene er utlevert (jf. Forskrift om journal for dyrehelsepersonell).
- Det er å anbefale at både Mattilsynet og politiet varsles i tilfeller der man mistenker påført skade. Hver av etatene bør i tilfelle informeres om at den andre også er varslet, slik at de kan kommunisere med hverandre om videre håndtering av saken.
- Uansett hvilken avgjørelse som tas, bør veterinæren sørge for at alle ansatte på klinikken er informert om mistanken, og at de forstår hvilke implikasjoner dette har for fremtidige besøk av vedkommende klient. Man bør opprette en kodet merknad som «flagges» når klientens journal åpnes, slik at eventuelle fremtidige henvendelser fra vedkommende om skadede dyr kan sjekkes opp mot dette. En slik merknad må altså være på klientnivå, med en kode som kun benyttes internt på klinikken, og med henvisning til både det konkrete dyret og journalnummeret det gjelder: f.eks. «[Intern kode], «Fido», j.nr. xxxxx». (Husk at dette må være kompatibelt med personvernregler iht. GDPR.)

TILNÆRMING VED MISTANKE OM VOLD I NÆRE RELASJONER: SPØR, BEKREFT, DOKUMENTER OG HENVIS (S-B-D-H)

Det forventes på ingen måte at veterinærer skal være eksperter på vold i nære relasjoner. Veterinærer kan imidlertid ha en unik mulighet til å skape det «gylne øyeblikk» der en klient gis anledning til å åpne seg eller oppsøke hjelp for et mishandlet dyr eller seg selv. Til dette formålet er S-B-D-H en enkel og tilgjengelig tilnærming. S-B-D-H står for Spør, Bekreft, Dokumenter og Henvis, og er fire konkrete steg som opprinnelig er utviklet for helsepersonell i USA (A-V-D-R: Ask, Validate, Document and Refer) for å gjøre dem bedre rustet til å avdekke vold i nære relasjoner (Gerbert et al., 2000). Målet er å bryte ned noen av barrierene mot å hjelpe voldsofre ved å definere og avgrense rollen man har. Tilnærmingen har vist seg å også være svært relevant i situasjoner der mishandling av dyr er utgangspunktet.

S = Spør

Det kan føles skremmende å stille spørsmål til en klient når man mistenker vold, men dette er en trygg og enkel tilnærming dersom man gjør det riktig. Klienter kan faktisk også ha et ønske om å bli spurt, særlig hvis de selv er utsatt for vold eller trusler. Det viktigste man kan gjøre i følge denne fremgangsmåten, er derfor å *stille spørsmål uten å fremstå som dømmende*, og det må skje når klienten ikke har andre familiemedlemmer tilstede. Det kan være første gang noen har vist interesse for eller sympati med et offer for mishandling i nære relasjoner. Dette handler derfor om å strekke ut en hånd for å gi noen en mulighet til å fortelle om vanskelige og vonde opplevelser. Når man stiller slike spørsmål har man allerede oppfylt en stor del av denne intervensjonen, uansett om klienten forteller noe eller ikke. Gjennom spørsmålene signaliserer man at mishandling er galt.

Spørsmål knyttet til bekymring om dyret kan være:

– *Noen ganger, når jeg ser denne type skader, betyr det at dyret er blitt skadet av en person det bor sammen med. Kan det være tilfellet?*

Spørsmål knyttet til bekymring om vold i nære relasjoner kan være:

– *Hvordan går det med deg?*

– *Hvordan står det til hjemme? Er det noe du har lyst til å snakke om?*

Hvis klienten har bekreftet at dyrets skader er påført av en annen person, kan et oppfølgings-spørsmål være:

– *Når jeg får vite at et dyr har blitt skadet av noen det bor sammen med, så blir jeg bekymret for om det kan være andre i hjemmet som også utsettes for noe. Kan det være tilfellet?*

I en veileder fra American Veterinary Medical Association (AVMA) er det blitt anbefalt å benytte en spørreundersøkelse til å kartlegge risikoen for dyremishandling og/eller annen vold i hjemmet (Arkow, Boyden, & Patterson-Kane, 2011). Et forslag til en norsk versjon er vedlagt i appendiksen. Tanken er at en slik spørreundersøkelse kan deles ut rutinemessig ved klientens første besøk, sammen med informasjon om klinikken, som åpningstider, ansatte, hvordan

man bestiller time etc. En slik rutinemessig kartlegging kan redusere barrierene mot å snakke om temaene, både for veterinærene og for klientene. (Se under D = Dokumenter for råd om journalføring av personlig/sensitiv informasjon som eventuelt oppgis.)

B = Bekreft

Å bekrefte alvoret i det som fortelles, og at man tror på den som har valgt å meddele noe, er spesielt viktig ettersom det er vanlig at ofre for vold i nære relasjoner er redde for ikke å bli trodd. Ved å bekrefte og vise omsorg kan man bidra til å støtte klienten/offret.

Bekreftende reaksjon vedrørende mishandling av dyret kan være:

– Jeg er bekymret for dyrets trygghet og velferd. Dyret ditt fortjener ikke å bli utsatt for dette, uansett hva som har skjedd.

Bekreftende reaksjon vedrørende mishandling av klienten kan være:

– Jeg er bekymret for din trygghet og velvære. Du fortjener ikke å bli utsatt for dette, uansett hva som har skjedd. Er det noe vi kan gjøre for å hjelpe deg?

Denne type støttende respons kan gi klienten en viss grad av lettelse, og kan gjøre at vedkommende vurderer å oppsøke hjelp for sin egen situasjon.

D = Dokumenter

Det er vanskelig å gi detaljerte råd om journalføring knyttet til informasjon som fremkommer om mishandling i nære relasjoner. Det mest vesentlige er at konfidensielle betroelser (f.eks. om vold i nære relasjoner) ikke blir gjort kjent for uvedkommende. Om en voldsutøver får innsyn i den type informasjon kan det være direkte farlig. Veilederen til journalforskriften for dyrehelsepersonell presiserer at taushetsplikt etter dyrehelsepersonelloven § 20 går *foran* innsynsretten (jf. journalforskriften § 7), noe som betyr at dyreeier *ikke* har rett til innsyn i opplysninger om andres personlige forhold, selv om de er knyttet til pasienten. Det er derfor viktig å ha kontroll på hvilken informasjon dette gjelder når man får begjæring om innsyn. Jf. veiledning til § 4 i journalforskriften kan det føres en separat logg over samtaler så lenge det i hovedjournalen angis en referanse slik at notatet kan identifiseres. Vi anbefaler sterkt at det er slik denne type dokumentasjon journalføres, og at dokumenter med samtalelogger er passordbeskyttet.

Dokumentasjon innebærer for øvrig at man umiddelbart skriver grundige og detaljerte notater. Hendelsen skal helst beskrives med klientens egne ord, som sitater med anførselstegn, og med informasjon om hvem, hvor og eventuelle vitner. (Eksempel: «*Mannen min, Peder Aas, sparket meg og dyttet meg ned trappen i går kveld.*») Husk at en sak kan ende i retten mange år senere, så ikke sats på at du vil huske detaljene. Alle kliniske funn må også dokumenteres objektivt og på en så grundig måte at det kan benyttes som bevis i en eventuell rettssak. Husk å ta bilder av fysiske skader på dyret, merket med dato og klokkeslett. I saker der det

åpenbart bør sikres bevis for en straffesak, kan det være nyttig å benytte politiets kompetanse i bevissikring.

Husk å journalføre:

- Identiteten på den eller de som kommer med dyret
- Grundig anamnese som inkluderer detaljer om skadeomfang og skademønster (husk bilder!)
- Generelt om stellet av dyret og dyrets atferd
- Klientens forklaring på dyrets skader, inkludert eventuelle endringer/avvik i forklaringen
- Den sannsynlige årsaken til skadene, basert på veterinærfaglig kompetanse og erfaring

H = Henvis

Hvis det er grunn til å tro at et dyr er utsatt for mishandling, så må som sagt Mattilsynet og/eller politi varsles.

I saker der man mistenker at man også står overfor et voksent voldsoffer begrenser henvisning seg som regel til å oppfordre eller oppmuntre offeret til selv å søke hjelp hos rett instans. Man kan for eksempel tilby offeret telefonnummer til nærmeste krisesenter, politi eller andre organisasjoner/etater som kan hjelpe (se bakerst i veilederen for kontaktinformasjon). NB: Vær varsom med å sende med noe som kan sette et voldsoffer i større fare dersom en kontrollerende partner finner det! Tilby offeret eventuelt å låne telefon på klinikken hvis det er tryggere å ringe derfra. Slik støtte kan bety mye for et offer, og kan redusere følelsen av å være alene. Dersom offeret avviser hjelp, så kan man på nytt stille spørsmål om hvordan det går ved neste konsultasjon (altså følge S-B-D-H på nytt).

Har man konkrete holdepunkter for at barn blir utsatt for mishandling eller er vitner til vold, så skal man varsle barnevernstjenesten. Det gjelder altså ikke kun ved mistanke om at barnet utsettes for direkte fysisk mishandling selv. Det kan utvilsomt være så skadelig for barn å være vitne til mishandling av andre, også familiedyr, at det er berettiget grunn til alvorlig bekymring om man *har grunn til å tro* at barn utsettes for det. Husk at mishandlingen av dyr i noen tilfeller brukes som straff eller trussel mot barnet.

Hvis det er sannsynlighet for at klienten eller andre i familien vil utsettes for en alvorlig kriminell handling, så gjelder avvergingsplikten uten hensyn til taushetsplikt. Se forrige kapittel om hva slags straffbare handlinger det dreier seg om.

PRAKSISPROTOKOLL

Det er å anbefale at alle klinikker har en praksisprotokoll om mishandling, som skal være lett tilgjengelig for alle som jobber på klinikken. En slik protokoll kan gjerne justeres i samarbeid med de relevante etatene lokalt, slik at man har en felles enighet om hvordan ulike saker skal håndteres. Et flytskjema over S-B-D-H og handlingsalternativene ved mistanke om mishandling finnes i slutten av dette kapittelet og bør innlemmes i protokollen. Flytskjemaet vil også gjøres tilgjengelig som plakat som kan henge på klinikken, f.eks. på lunsjrommet.

Følgende punkter skal tas i betraktning når man vurderer handlingsalternativene:

- Anerkjenn muligheten for at dyr mishandles og vurder det som en mulig differensialdiagnose.
- Er skadene på dyret alvorlig? Livstruende?
- Er det tegn på gjentatte skader, eller er det mer sannsynlig at det er en enkeltepisode?
- Drøft dine bekymringer med kolleger, men vær forberedt på at mistanker noen ganger kan møtes med tvil eller avvisning.
- Gjør en ny vurdering av dine opprinnelige bekymringer, og hvis du ikke endrer mening må du varsle Mattilsynet og/eller politiet.
- Kolleger med kompetanse på dyrevernsaker, for eksempel på NMBU Veterinærhøgskolen, Veterinærinstituttet, Dyrebeskyttelsen Norge eller i Mattilsynet, kan være til støtte i vurderingene. Husk at det er mulig å diskutere saker uten å avsløre identiteten på klienten (dvs. anonyme drøftinger).
- Dersom klienten bekrefter at dyret er mishandlet og i tillegg forteller at de selv utsettes for mishandling og derfor *ikke* ønsker å anmelde, så skal dyremishandlingen likevel varsles til Mattilsynet og ev. politi (forklar klienten om varslingsplikten). Klienten bør få støtte og oppfordres til å oppsøke hjelp for egen del. Tilby kontaklinformasjon til rett instans.
- Sørg alltid for at journalen skrives umiddelbart og er grundig og detaljert, uansett om saken varsles/anmeldes eller ikke. Bruk separat, passordbeskyttet logg (referert til i hovedjournalen) for sensitive opplysninger.
- Klinikken bør etablere kontakt med dyrevernsorganisasjoner og andre som kan bistå med midlertidig plassering av voldsutsattes dyr på kort varsel. Dyrebeskyttelsen Norge har som mål å etablere et nettverk av trygge hjem og kan kontaktes om dette. Stormberg har avtale med enkelte krisesentre om dekking av kennelopphold for hundene til voldsutsatte i forbindelse med krisesenteropphold.
- La Mattilsynet, politiet og eventuelt barnevernet lokalt få komme med innspill til praksisprotokollen deres; dette vil gjøre det lettere å ha uformelle samtaler der dere kan ta opp bekymringer før en eventuell formell varsling/anmeldelse.
- Husk at varslingsplikten i dyrevelferdsloven gjelder *enhver*, og det inkluderer veterinærer, dyrepleiere og andre ansatte på dyreklinikken.

SPØR, BEKREFT, DOKUMENTER OG HENVIS (S – B – D – H): FLYTSKJEMA

Hvis du mistenker dyremishandling

- Sjekk journal: Noe som kan tyde på påførte skader tidligere?
- Uoverensstemmelser?
- Gjentatte skader? Samme eller andre dyr?
- Skader som ikke stemmer med beskrevet årsak?
- Andre klinikker benyttet?

Innledende undersøkelser (Husk foto!)

Mistanke om dyremishandling styrket

Diskuter ev. saken med kollegaer eller Mattilsynet (anonyme drøftelser).

Få mer detaljert beskrivelse av hendelsesforløp og annen informasjon: **Ta i bruk S-B-D-H**

S: "Noen ganger, når jeg ser denne typen skader, så skyldes det at dyret har blitt skadet av noen det bor sammen med. Kan det være tilfellet?"

Mistanke om dyremishandling bekreftes.
Det kan på dette tidspunktet også avsløres om det er annen vold i hjemmet - se høyre kaskade.

B: Ikke gjerningsperson:
"Dyret ditt fortjener ikke å bli skadet, uansett hva som har skjedd."

Gjerningsperson?
VÆR VARSOM.
Still kun ikke-dømmende spørsmål.

Ytteligere kliniske undersøkelser +/- behandling:
Hold dyret til observasjon, be om samtykke til videre undersøkelser/dokumentasjon, som bilder og røntgen.

Eier forlater dyret: Konsulter med kolleger og Mattilsynet.
Eier tar med dyret: Få eier til å signere på at det forlater klinikken mot veterinærens råd dersom dyret trenger videre oppfølging.

D: Skriv klare og presise notater i journalen umiddelbart.

H: Varsle Mattilsynet og/eller politi.

Hvis du mistenker vold i nære relasjoner

Hvis du blir gjort kjent med mishandling
- av barn: Varsle barnevernet snarest.
- av voksen: Gi kontakinfo til hjelpeinstans.
Vurder om du har avvergeplikt (se plikt.no).

Ta i bruk S-B-D-H

S: "Hvordan går det med deg?"
"Hvordan står det til hjemme?"

Bekymring avkrefte:

a) Tror på?

b) Tror ikke på?

Hvis du fortsatt er bekymret for mishandling skal dette journalføres (separat logg).

Anonyme drøftelser er mulig med barnevern og politi.

B: Bekymring bekreftes.
Vis omsorg. "Jeg er bekymret for deg og din sikkerhet. Du fortjener ikke å bli skadet, uansett hva som har skjedd." Det kan komme flere avsløringer vedrørende vold mot sårbare mennesker i hjemmet.
Tilby kontaktinformasjon til etater som kan hjelpe.

Konsulter ev. med kollegaer, Mattilsynet, barnevern, eller politi (anonyme drøftelser).

D: Skriv klare og presise notater i journalen umiddelbart. (NB: Separat samtalelogg.)

H: Oppmuntre offeret til å oppsøke hjelp. Tilby kontaktinformasjon og ev. mulighet til å ringe fra klinikken.

Bistå med å skaffe midlertidig trygg forvaring av dyret/dyrene ved behov.

Hvis offeret ber om hjelp, ring den rette etaten (f.eks. politi eller krisesenter).

Hvis offeret ikke vil oppsøke hjelp, men du vurderer det som sannsynlig at vedkommende er i umiddelbar fare for å utsettes for en alvorlig straffbar handling: kontakt politiet (jf. avvergeplikt)!

SAMARBEID MELLOM MATTILSYNET OG POLITI

Grundige beskrivelser av anbefalt samarbeid mellom Mattilsynet og politi i tilknytning til dyrevelferdskriminalitet finnes i samarbeidsveilederen utviklet av Mattilsynet og ØKOKRIM (2018), og i samarbeidsrutiner utarbeidet av dyrekrimgruppen i Trøndelag. Dette kapittelet inkluderer informasjon hentet fra rapporten fra pilotprosjekt med dyrekrimgruppe i Trøndelag politidistrikt og Mattilsynet region Midt (Fossum & Holm-Ross, 2018), samt samarbeidsveilederen.

I følge samarbeidsavtalen mellom politi og Mattilsynet skal det avholdes årlige samarbeids-møter. Dvs. at lokalt Mattilsyn skal kontakte politiet, enten ved miljøkrimkoordinator eller leder for avdeling med ansvar for etterforskning av dyrevelferdskriminalitet, for å innlede samarbeid, bli kjent og avtale faste møter (Mattilsynet og ØKOKRIM 2018). På bakgrunn av sammenhengene mellom dyremishandling og vold i nære relasjoner kan dette samarbeidet med fordel utvides til å inkludere de andre aktuelle etatene, dvs. volds- og sedelighetspoliti, helsevesen, krisesentre og barnevern. En viktig forutsetning for et velfungerende samarbeid er at man har kjennskap til hverandres arbeidsområder, kompetanse, samfunnsoppdrag og organisering. Faste møter mellom samarbeidende etater er nødvendig for å sikre god informasjonsutveksling, faglig støtte og fremdrift i anmeldte saker. I tillegg bør etatene selvsagt ha løpende kontakt om enkeltsaker ved behov, innen begrensningene gitt av de ulike profesjonenes taushetsplikt.

I tilfeller der det er mistanke om at et dyr har blitt påført skade, bør både Mattilsynet og politiet involveres slik at de kan samarbeide om videre håndtering av saken. Samarbeid og håndtering vil variere noe fra region til region, avhengig av om det er etablert en dyrekrimgruppe der. Så langt er dyrekrimgrupper etablert i fire av regionene i Mattilsynet, som involverer fem politidistrikter: Trøndelag, Sør-Vest, Øst, Vest og Innlandet politidistrikter. Troms politidistrikt får dyrekrimgruppe i 2020.

Innen politiet finnes det kompetanse på dyrevelferdskriminalitet hos dyrekrimgruppa (i de politidistriktene der det eksisterer), hos miljøkrimkoordinator, miljøteam og miljøkontakter (Fossum & Holm-Ross, 2018). Miljøkrimkoordinatoren har et stort nettverk, arrangerer tverrfaglige miljøforum og kan være en bidragsyter til å styrke kompetansen om dyrevernsaker. Miljøkrimkoordinatoren er også et viktig kontaktpunkt mellom Mattilsynets krimteam og andre aktører og etater. Miljøkontaktene har ansvaret for dyrevelferdssakene i sitt område.

Der det finnes dyrekrimprosjekter sørger Mattilsynets krimteam bl.a. for at de mest alvorlige dyrevelferdssakene politianmeldes. Krimteamet hjelper avdelingene med å komme raskt i

kontakt med politiet og støtter sine avdelingskontor i politianmeldelsene og videre oppfølging av disse. De skal også bistå politiet med å innhente veterinærfaglige vurderinger eller kompetanse om aktuelt lovverk. Krimteamet har en samlet oversikt over anmeldelser i sin region.

Dyrekrimprosjektet i Trøndelag har utarbeidet samarbeidsrutiner som beskriver hvordan etatene kan utnytte hverandres kompetanse til å vurdere om anmeldelse er rett virkemiddel. Denne rutinen kan benyttes i alle typer saker som involverer Mattilsynet og politiet, og trolig også andre etaters samarbeid med politiet (Fossum & Holm-Ross, 2018). Vi anbefaler at denne rutinen benyttes for at det skal være klart hvem som har ansvar for hva i ulike stadier av en sak.

Dyrekrimprosjektet i Trøndelag har også utarbeidet tiltakskort, som er en sjekkliste over de nødvendige tiltak, og riktig rekkefølge av disse. Dette skal sikre at alle nødvendige tiltak alltid gjennomføres. De første 48 timene av en straffesak er vesentlig med tanke på å sikre bevis. Tiltakskortene beskriver hvordan politiet håndterer saken i den innledende fasen. Dette gjelder både tekniske undersøkelser, f.eks. på åstedet (i de saker der det er aktuelt) og undersøkelser av dyret/dyrene (som må undersøkes av veterinær med kompetanse på dette), og taktiske hensyn, som håndtering av mistenkte, avhør, etterarbeid og etterforskning. Tiltakskortene har kontaktinformasjon til Mattilsynet og andre som skal kontaktes (Fossum & Holm-Ross, 2018). Politiet har lagt ut både samarbeidsrutinen og tiltakskortene fra dette prosjektet på PBS web, slik at alle i politiet har tilgang til dem. Mattilsynet har formidlet dette til sine avdelinger.

Mattilsynet har som kjent rett til adgang for å føre nødvendig tilsyn alle steder der dyr holdes (jf. dyrevelferdsloven § 18), og noen ganger skjer dette med politiets bistand, dersom dyrholder motsetter seg eller det er noe annet ved situasjonen som tilsier at Mattilsynets inspektører kan trenge politiets beskyttelse. Disse tilsynsbesøkene kan gi et innblikk i hjem hvor det holdes dyr, og en mulighet til å registrere om det er andre tilstedeværende som kan være utsatt for fare.

Mattilsynet bør koble inn politiet så tidlig som mulig i alvorlige saker. Politiet på sin side må være klar over hva slags virkemidler Mattilsynet har tilgjengelig i håndteringen av dyrevelferdssaker. Noen ganger vil dette sporet være mest hensiktsmessig, og dette må politi og Mattilsynet diskutere når sakens omfang er klart.

Veterinærer (både i Mattilsynet og i privat praksis) kan bistå politiet med en vurdering av lidelsen som er påført dyra, som bl.a. må vurderes ut fra antall dyr, varighet, hyppighet, type mishandling. Ut fra dette må politiet på sin side vurdere om saken skal etterforskes, om det er behov for tvangsmidler, om Mattilsynet skal være med å lage en avhørsmal eller stille som bisitter under avhør, og om det er behov for sakkyndig uttalelse (Mattilsynet og ØKOKRIM, 2018). Politiet kan på sin side bistå veterinærer, inkludert de som jobber som inspektører i Mattilsynet, med sin kompetanse om sikring av bevis for en straffesak. Krimteamet har utarbeidet en bildemal som skal hjelpe inspektørene med å sortere, lagre og fremvise bilder av god kvalitet (Fossum & Holm-Ross, 2018).

Politiet kan innlede etterforskning når «det som følge av anmeldelse eller andre omstendigheter er rimelig grunn til å undersøke om det foreligger straffbare forhold» (jf. straffeprosessloven § 224). At politiet innleder etterforskning er ikke til hinder for at Mattilsynet ivaretar sine oppgaver og benytter sine kontrollhemler og virkemidler. Mattilsynet skal prioritere hensynet til dyrevelferd og kan følge opp saken og fatte nødvendige vedtak parallelt med at politiet etterforsker den, f.eks. hvis det er nødvendig å ta dyr i midlertidig forvaring, avlive av dyrevelferdsmessige hensyn eller vedta aktivitetsforbud. Overtredelsesgebyr skal derimot IKKE benyttes dersom en sak er politianmeldt, da dette regnes som straff (jf. dobbeltstraff). Dersom en anmeldt sak ikke etterforskes av politiet er det derimot viktig at Mattilsynet får beskjed, slik at de eventuelt kan ilegge overtredelsesgebyr.

Mattilsynet kan også veilede politiet som fagkyndige eller bisitter under avhør der deres kompetanse kan bidra til å belyse saken (Mattilsynet og ØKOKRIM, 2018). Det må da være tydelig for alle parter hvilken rolle Mattilsynet har.

Politiet kan innhente informasjon fra Mattilsynets «avgjørelsesregister», hvor de fleste rettsavgjørelser etter dyrevelferdsloven er oppført, med resymé av dommer og vedtak om overtredelsesgebyr (Mattilsynet og ØKOKRIM 2018).

I de tilfeller der politiet rykker ut i forbindelse med en voldssak hvor dyr også er involvert, er det viktig at de avholder et møte med Mattilsynet etter kort tid for å utveksle informasjon og avklare videre håndtering av saken. Følgende temaer bør avklares på dette stadiet: eventuelle vitner som bør avhøres, aktuelle etterforskningsskritt, dokumentasjon, hvorvidt obduksjon er aktuelt (utføres av patologer ved Veterinærinstituttets hovedkontor), behov for sakkyndige mm. Inspektøren fra Mattilsynet som har vært involvert i saken kan også avhøres som vitne.

Mattilsynet skal som hovedregel få tilsendt saken fra politiet FØR den eventuelt blir avgjort av politiet eller sendt til statsadvokaten for avgjørelse – dette for å sikre at politiet har all nødvendig informasjon. Mattilsynet skal utarbeide en tilrådning (uttalelse) som kun baseres på politidokumentene og sakens bevis. Uttalelsen skal inneholde en kort gjengivelse av hendelsesforløp og fakta, angivelse av brutte lov- og forskriftsbestemmelser, alvorligheten av bruddene, ansvarsforhold og en anbefaling om påtaleavgjørelse.

I noen tilfeller vil politiet komme over tilfeller der dyr må tas hånd om, enten fordi det ikke er noen som kan ta vare på dyret, eller fordi eier behandler dyret dårlig – f.eks. i en voldssak. Både Mattilsynet og politiet kan, med hjemmel i dyrevelferdsloven (jf. § 32), ta dyr i midlertidig forvaring. Det er viktig å huske på at dersom politiet tar dyr i midlertidig forvaring, så må Mattilsynet stadfeste vedtaket og overta ansvaret for dyret innen syv dager, ellers faller politiets vedtak bort. Midlertidig forvaring av dyr skal ikke vare lenger enn nødvendig. Dersom Mattilsynet finner at det ikke er forsvarlig å levere tilbake et dyr som er tatt i midlertidig forvaring, kan de fatte vedtak om salg, omplassering eller avliving av dyret. Dyrekrimprosjektet i Trøndelag har tiltakskort om midlertidig forvaring, hvor det finnes en mal for hvordan man utformer vedtak om dette (Fossum & Holm-Ross, 2018).

Det er en fordel om politiet har etablert kontakt med Mattilsynet og privatpraktiserende veterinærer, særlig de som deltar i kommunal veterinærvakt, som politiet kan trenge å kontakte utenom arbeidstid. Utenom kontortid kan politiet kontakte Mattilsynets nasjonale beredskapsvakt, telefon 22 40 00 00 ved mistanke en alvorlig dyrevernssak. Gjelder det skadde og sjuke dyr, kan de ta kontakt med den kommunale veterinærvakta.

Mattilsynet, dyreklinikker lokalt, politiet og krisesentre bør også etablere kontakt med dyrevernorganisasjoner og andre som kan bistå med midlertidig plassering av voldsutsattes dyr på kort varsel. Dyrebeskyttelsen Norge/VIDERE har som mål å etablere et nettverk av trygge hjem og kan kontaktes om dette. Enkelte krisesentre har avtale med Stormberg om dekking av kennelopphold for hundene til voldsutsatte i forbindelse med krisesenteropphold.

KRAV TIL INNHOLD I EN POLITIANMELDELSE

(Mattilsynet og ØKOKRIM 2018):

- Anmeldtes navn
- Dato for straffbart forhold
- Adresse
- Hvilken lov/forskrift som er brutt
- Tydelig beskrivelse av hendelsen, med enkle setninger og minst mulig fagterminologi
- En beskrivelse av dyrevelferden; hvor alvorlige brudd på dyrevelferdslovens bestemmelser er det, og omfang av lidelsene for dyret

Vedlegg til anmeldelsen (NB: disse kan ettersendes, så anmeldelse trenger ikke å utsettes i påvente av at alt blir klart):

- Tilsynsrapporter (også tidligere)
- Relevant regelverk og retningslinjer
- Relevante tilfeller som er sammenlignbare (fra «avgjørelsesregisteret»)
- Fotomappe med beskrivelse av hvert enkelt bilde; tid, sted, om det er noe spesielt man skal legge merke til (bruk piler)
- Referat fra samtaler – umiddelbar forklaring kan ha stor betydning

Referanser

- Arkow, P. (1996). The relationships between animal abuse and other forms of family violence. *Family Violence and Sexual Assault Bulletin*, 12(1-2), 29-34.
- Arkow, P., Boyden, P., & Patterson-Kane, E. (2011). Practical guidance for the effective response by veterinarians to suspected animal cruelty, abuse and neglect. Schaumburg, IL: American Veterinary Medical Association.
- Ascione, F. R. (2007). Emerging research on animal abuse as a risk factor for intimate partner violence. In K. Kendall-Tackett & S. Giacomoni (Eds.), *Intimate partner violence* (pp. 3.1-3.17). Kingston, NJ: Civic Research Institute.
- Ascione, F. R., Friedrich, W. N., Heath, J., & Hayashi, K. (2015). Cruelty to animals in normative, sexually abused and outpatient psychiatric samples of 6- to 12-year-old children: Relations to maltreatment and exposure to domestic violence. *Anthrozoös*, 16(3), 194-212.
- Ascione, F. R., Weber, C. V., & Wood, D. S. (1997). The abuse of animals and domestic violence: A national survey of shelters for women who are battered. *Society and Animals*, 5(3), 205-218.
- Barington, K., & Jensen, H. E. (2015). Experimental animal models of bruises in forensic medicine - A review. *Scandinavian Journal of Laboratory Animal Science*, 41(14), 1-8.
- Bradley, N., & Rasile, K. (2014). Recognition & management of animal sexual abuse. *Clinician's Brief*, April 2014, 73-75.
- Currie, C. (2006). Animal cruelty by children exposed to domestic violence. *Child Abuse & Neglect*, 30, 425-435.
- DeGue, S., & DiLillo, D. (2009). Is animal cruelty a "red flag" for family violence? Investigating co-occurring violence toward children, partners, and pets. *Journal of Interpersonal Violence*, 24(6), 1036-1056.
- Faller-Marquardt, M., Pollak, S., & Schmidt, U. (2008). Cigarette burns in forensic medicine. *Forensic Science International*, 176, 200-208.
- Fitzgerald, A. J. (2007). "They gave me a reason to live": The protective effects of companion animals on the suicidality of abused women. *Humanity & Society*, 31, 355-378.
- Fossum, G. M., & Holm-Ross, M. (2018). Pilotprosjekt Dyrekrim - Trøndelag politidistrikt og Mattilsynet region Midt. Trondheim og Steinkjer.
- Frøslie, A. (2015). Rettslære for veterinærstudenter. Oslo.
- Gerbert, B., Moe, J., Caspers, N., Salber, P., Feldman, M., Herzig, K., & Bronstone, A. (2000). Simplifying physicians' response to domestic violence. *The Western Journal of Medicine*, 172(5), 329-331.
- Gerdin, J. A., & McDonough, S. P. (2013). Forensic pathology of companion animal abuse and neglect. *Veterinary Pathology*, 50(6), 994-1006.
- Hafstad, G. S., & Augusti, E.-M. (2019). NKVTS Rapport nr. 4/2019 Ungdoms erfaringer med vold og overgrep i oppveksten. Oslo: NKVTS.
- Hobbs, C. J. (1986). When are burns not accidental. *Archives of Diseases in Childhood*, 61, 357-361.
- Intarapanich, N. P., McCobb, E. C., Reisman, R. W., Rozanski, E. A., & Intarapanich, P. P. (2016). Characterization and comparison of injuries caused by accidental and non-accidental blunt-force trauma in dogs and cats. *Journal of Forensic Sciences*, 61(4), 993-999.
- Kemp, A. M., Maguire, S. A., Lumb, R. C., Harris, S. M., & Mann, M. K. (2014). Contact, cigarette and flame burns in physical abuse: A systematic review. *Child Abuse Review*, 23, 35-47.
- Kempe, C. H., Silverman, F. N., Steele, B. F., Droegemueller, W., & Silver, H. K. (1962). The battered-child syndrome. *The Journal of the American Medical Association*, 181(1), 17-24.
- Langlois, N. E. I., & Gresham, G. A. (1991). The ageing of bruises: A review and study of the colour change with time. *Forensic Science International*, 50, 227-238.
- Lee-Kelland, R., & Finlay, F. (2018). Children who abuse animals: when should you be concerned about child abuse? A review of the literature. *Archives of Diseases in Childhood*, 103, 801-805.

- McEwen, B. J. (2018). Strangulation, suffocation, and asphyxia. In J. W. Brooks (Ed.), *Veterinary Forensic Pathology, Volume 1* (pp. 129–148). Springer International Publishing AG. https://doi.org/10.1007/978-3-319-67172-7_8
- McMillan, F. D., Duffy, D. L., Zawistowski, S. L., & Serpell, J. A. (2015). Behavioural and psychological characteristics of canine victims of abuse. *Journal of Applied Animal Welfare Science*, 18, 92–111.
- McPhedran, S. (2009). A review of the evidence for associations between empathy, violence and animal cruelty. *Aggression and Violent Behavior*, 14, 1–4.
- Munro, H. M. C., & Thrusfield, M. V. (2001a). “Battered pets”: features that raise suspicion of non-accidental injury. *Journal of Small Animal Practice*, 42, 218–226.
- Munro, H. M. C., & Thrusfield, M. V. (2001b). “Battered pets”: Munchausen syndrome by proxy (factitious illness by proxy). *Journal of Small Animal Practice*, 42, 385–389.
- Munro, H. M. C., & Thrusfield, M. V. (2001c). “Battered pets”: non-accidental physical injuries found in dogs and cats. *Journal of Small Animal Practice*, 42, 279–290.
- Munro, H. M. C., & Thrusfield, M. V. (2001d). “Battered pets”: sexual abuse. *Journal of Small Animal Practice*, 42, 333–337.
- Munro, R., & Munro, H. M. C. (2008). *Animal Abuse and Unlawful Killing: Forensic veterinary pathology*. Elsevier Ltd. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/B978-0-7020-2878-6.X5001-6>
- Muri, K., Moe, R. O., & Nesje, M. (2016). Når mennesker påfører dyr lidelser: Veterinærens rolle. *Norsk Veterinærtidsskrift*, 4, 232–240.
- Newberry, S. (2017). Pets in danger: Exploring the link between domestic violence and animal abuse. *Aggression and Violent Behavior*, 34(273–281).
- Pavletic, M. M., & Trout, N. J. (2006). Bullet, bite, and burn wounds in dogs and cats. *Veterinary Clinics Small Animal Practice*, 36, 873–893.
- Roguski, M. (2012). *Pets as pawns: The co-existence of animal cruelty and family violence*. New Zealand.
- Simmons, C. A., & Lehmann, P. (2007). Exploring the link between pet abuse and controlling behaviors in violent relationships. *Journal of Interpersonal Violence*, 22(9), 1211–1222.
- Sør-Vest Politidistrikt, Mattilsynet region Sør og Vest og Rogaland Statsadvokatembeter (2018). Kriminalitet mot dyr. Veileder for samarbeid mellom Mattilsynet og politiet.
- Stern, A. W. (2018). Animal sexual abuse investigations. In J. W. Brooks (Ed.), *Veterinary Forensic Pathology, Volume 2* (pp. 121–127). Cham, Switzerland: Springer International Publishing AG.
- Tong, L. J. (2014). Fracture characteristics to distinguish between accidental injury and non-accidental injury in dogs. *The Veterinary Journal*, 199, 392–398.
- Vnuk, D., Pirkić, B., Matičić, D., Radišić, B., Stejskal, M., Babić, T., ... Lemo, N. (2004). Feline high-rise syndrome: 119 cases (1998–2001). *Journal of Feline Medicine and Surgery*, 6, 305–312.

Viktig kontaktinformasjon

- Politiets sentralbord: 02800
- Politiets nødnummer: 112
- Mattilsynets nasjonale beredskapsvakt: 22 40 00 00
- Alarmtelefonen for barn og unge: 116 111

Hjelp og støtte spesielt rettet mot barn og unge:

- Finn din lokale barnevernvakt: <http://www.barnevernvakten.no/>
- Incesttelefonen: 800 57 000
- Statens barnehus: <http://www.statensbarnehus.no/>
- Barneombudet: <http://barneombudet.no/>
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet: <http://bufetat.no/>
- Ung.no: <http://www.ung.no/>
- Stine Sofies Stiftelse: <http://stinesofiesstiftelse.no/>
- Klara Klok – her kan du spørre om alt: <http://klara-klok.no/>
- Stoppvold.no: <http://www.stoppvold.no/>, nettside fra Alternativ til Vold med film og aktivitetshefte for skoleungdom
- Jegvilvite.no: <http://jegvilvite.no/>, e-læringsverktøy om vold og overgrep
- Samtalehjelp til deg som er bekymret for et barn: <https://snakkemedbarn.no/>

Hjelp og støtte rettet mot volds- eller overgrepsofsatte generelt:

- Vold- og overgrepslinjen er en hjelpelinje for alle som opplever vold eller overgrep i nære relasjoner: <https://www.volinjen.no/>
Telefon: 116 006
- Din utvei. Nasjonal veiviser ved vold i nære relasjoner, voldtekt og andre seksuelle overgrep: <https://dinutvei.no/>
- Finn krisesenter nær deg: <https://www.krisesenter.com/finn-ditt-krisesenter/>
- Oversikt over overgrepsmottakene: <https://www.norceresearch.no/nasjonalt-kompetansesenter-for-legevaktmedisin/overgrepsmottak-i-norge> Overgrepsmottakene er knyttet til legevaktene eller sykehusene og er en del av det offentlige helsetilbudet.
- Veileder for helse- og omsorgstjenestens arbeid med vold i nære relasjoner: <https://voldsveileder.nkvts.no/>
- TryggEst. Vern av risikoutsatte voksne: www.TryggEst.no
- Politiets støttesenter for kriminalitetsutsatte: <https://www.politiet.no/kontakt-oss/stottesenter-for-kriminalitetsutsatte/>
Telefon: 800 40 008
- Vern for eldre. Nettside for eldre som er utsatt for overgrep, eller andre som mistenker at eldre personer er utsatt for overgrep: <http://vernforeldre.no/>
Nasjonal kontakttelefon 800 30 196
- Rådgivningskontorene for kriminalitetsofre og voldsoffererstatning: <http://www.voldsoffererstatning.no/>
- FMSo, Fellesskap mot seksuelle overgrep: <http://fmso.no/>
- Dixi, ressurscenter mot voldtekt: <http://www.dixi.no/>
- Landsforeningen mot seksuelle overgrep: <https://lmsno.no>
- ROSA (Reetablering – Oppholdssteder – Sikkerhet – Assistanse) veiledning og informasjon til personer som er utsatt for menneskehandel: www.rosa-help.no
Telefon: 22 33 11 60

- Informasjon fra politiet om vold i nære relasjoner: <https://www.politiet.no/rad/vold-i-nare-relasjoner/>
- Informasjon fra Folkehelseinstituttet om vold og overgrep: <https://www.fhi.no/nettpub/hin/skader/vold/>
- Informasjon om vold og overgrep, og hvor man kan få hjelp: <https://helsenorge.no/psykisk-helse/vold-og-overgrep>

Råd/hjelp ved sinne eller aggresjonsproblemer:

- Sinnemestring for foreldre: <https://www.littsint.no/>
- Sinnemestring Brøset Modellen (SBM): <https://www.sinnemestring.no/>
- Alternativ til vold: <https://atv-stiftelsen.no/>

Hjelp til midlertidig forvaring av dyr

- VIDERE er en ung organisasjon som arbeider med problematikken vold mot dyr og vold i nære relasjoner. Organisasjonen vil kunne bistå med trygge hjem til dyr: www.videre.no
- Dyrebeskyttelsen Norge har 27 lokalavdelinger over hele landet som etter beste evne vil bistå med å finne akutthjem til voldsutsatte dyr: www.dyrebeskyttelsen.no
- Sjekk med det lokale krisesenteret om de har mulighet til å ta i mot dyr, eller om de har avtale om dekking av kennelopphold for voldsutsattes dyr: <https://www.krisesenter.com/finn-ditt-krisesenter/>

Andre nyttige kontakter og lenker:

- Veterinærinstituttet: <https://vetinst.no>, postmottak@vetinst.no
- Mattilsynet: <https://mattilsynet.no>, postmottak@mattilsynet.no
Ved varsling om dyreversnask: https://www.mattilsynet.no/om_mattilsynet/varsle_oss/bekymringsmelding.633
- NMBU veterinærhøgskolen: <https://www.nmbu.no>, tlf.: 67 23 00 00, post-vet@nmbu.no
- Har du avvergingsplikt? Sjekk <https://plikt.no/>
- Om taushetspliktens begrensninger og muligheter for de som jobber med barn or unge: <http://handling.forebygging.no/Filmer/Taushetspliktens-begrensninger-og-muligheter-for-deg-som-jobber-med-barn-og-unge/>
- FNs barnekonvensjon: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/fns-barnekonvensjon/id88078/>
- British Veterinary Associations side om mishandling av dyr og mennesker: <http://www.bva.co.uk/Workplace-guidance/Ethical-guidance/Abuse-in-animals-and-humans/>
- The Links Groups: <http://www.thelinksgroup.org.uk/index.htm>
- Veiledningsheftet "Guidance for veterinary surgeons and other veterinary employees": <http://www.thelinksgroup.org.uk/wccms-resources/8/0f543c57-0479-11e5-9dd2-0050568626ea.pdf>
- Den svenske organisasjonen VOOV, Veterinär Omtanke Om Våldsutsatta: <https://voovhem.wordpress.com/>
- Canadian Veterinary Medical Association (CVMA) sin side om sammenhengen mellom vold mot dyr og vold mot mennesker: <https://www.canadianveterinarians.net/policy-advocacy/link-between-animal-child-domestic-abuse>

Appendiks

Kryssrapporteringsskjema for veterinærer i Mattilsynet til bruk i forbindelse med hjemmebesøk

Er det barn i hjemmet?

Ja ☐ Nei ☐ Hvis ja, list opp navn og alder for hvert barn:

.....

.....

Ble barna observert?

Ja ☐ Nei ☐ Hvis nei, beskriv hvorfor? (F.eks. at de befant seg på skolen.)

.....

.....

Hvis ja, fyll ut følgende:

Hadde barnet/barna passende bekledning?

Ja ☐ Nei ☐ Hvis nei, utdyp:

.....

.....

Hadde barnet/barna tilfredsstillende leveforhold (dvs. møbler, strøm, miljø etc.)?

Ja ☐ Nei ☐ Hvis nei, utdyp:

.....

.....

Var det tegn til vanskjøtsel/omsorgssvikt (f.eks. råtnende mat, insekter, fysiske farer)?

Ja ☐ Nei ☐ Hvis ja, utdyp:

.....

.....

Ble det observert skader eller fysiske tegn til omsorgssvikt på barnet/barna (f.eks. blåmerker, kutt, dårlig tannhelse etc.)?

Ja ☐ Nei ☐ Hvis ja, utdyp:

.....

.....

Ble det registrert atferdsproblemer (f.eks. aggressivitet, tilbaketrekking)?

Ja ☐ Nei ☐ Hvis ja, beskriv:

.....

.....

Andre kommentarer:

.....

.....

Varsles barnevernet?

Ja ☐ Nei ☐ Hvis ja, hvilken dato?

Navn på person som mottok varsel:

Varsles politiet?

Ja ☐ Nei ☐ Hvis ja, hvilken dato?

Navn på person som mottok varsel:

Forslag til spørreskjema til klienter for vurdering av risiko for dyremishandling og vold i nære relasjoner

(Oversatt og modifisert fra Arkow, Boyden, & Patterson-Kane, 2011)

NB: Dette er kun forslag til introduksjonstekst og spørsmål, og skjemaet må tilpasses den enkelte klinikk. Informasjonen bør lagres i separat, kryptert logg, som beskrevet for annen sensitiv informasjon. Skjemaet kan brukes på alle klienter eller i de tilfeller man vurderer det som spesielt aktuelt.

Forslag til overskrift: Tilretteleggingsskjema for kunder ved xxx dyreklinikk.

For å kunne tilby den beste og mest komplette behandlingen og støtten til våre klienter og pasienter, ønsker vi å kartlegge hva slags behov du har knyttet til dyrets helse og velferd. Dersom du har noen behov eller spørsmål knyttet til stell av dyr ønsker vi så langt det lar seg gjøre å bistå med råd og veiledning, og eventuelt henvise til andre som kan yte hjelp. Veterinærer har taushetsplikt om kunders personlige forhold.

1. Hvor mange og hva slags dyr har du/dere i husholdningen for tiden?

Dyr:	Antall:
Hund	
Katt	
Fugl	
Fisk	
Hamster, rotte, mus	
Marsvin	
Kanin	
Ilder	
Reptil	
Hest	
Gårdsdyr	
Andre dyr	

2. I løpet av de siste årene, har du/dere mistet noen familiedyr eller andre dyr?

Ja ☐ Nei ☐ Hvis ja, hvor mange har dere mistet totalt:

Hvor mange døde naturlig/av sykdom? Oppgi alder i parentes.	
Hvor mange døde av skader? Oppgi alder i parentes. Beskriv skaden:	
Hvor mange omplasserte dere selv til et annet hjem eller en organisasjon?	
Har noen blitt hentet av myndighetene (politi eller Mattilsynet)? Oppgi eventuelt antall.	
Hvor mange stakk av?	

3. Hvordan opplever du det å ha dyr? (Kryss av på alle alternativer som passer.)

- ☐ Jeg ser på dyret/dyrene som en del av familien.
- ☐ Å ha dyr gir meg selskap.
- ☐ Å ha dyr gir meg en følelse av å være elsket og verdsatt.
- ☐ Å ha dyr gir partneren min selskap.
- ☐ Å ha dyr gir barnet/barna selskap.
- ☐ Å ha dyr hjelper meg praktisk (f.eks. førerhund og andre servicehunder).
- ☐ Å ha dyr gir meg mulighet/motivasjon til fysisk aktivitet (f.eks. turgåing, lek).
- ☐ Å ha dyr gir meg en følelse av trygghet.
- ☐ Å ha dyr gir meg en mulighet til å treffe andre mennesker.
- ☐ Å ha dyr får meg til å føle meg nyttig og ansvarlig.
- ☐ Å ha dyr hjelper meg å lære barnet/barna om å ta ansvar.
- ☐ Å ha dyr gir meg bekymringer. Beskriv.....

.....

- ☐ Annet:

4. Hvordan steller du for familiedyret (eller andre dyr)? (Kryss av på alle alternativer som passer.)

- ☐ Gir mat/vann
- ☐ Gir mosjon
- ☐ Gir omsorg og kjærlighet
- ☐ Gir rutinemessig veterinærtilsyn
- ☐ Gir mulighet til å sosialisere med andre dyr

5. Har du noen bekymringer vedrørende helsen og velferden til dette eller andre dyr du/dere eier?

- ☐ Nei ☐ Ja (beskriv bekymringene)

.....

6. Har du noen bekymringer vedrørende din kapasitet eller evne til å ivareta dette eller andre dyr?

- ☐ Nei ☐ Ja (beskriv bekymringene)

.....

7. Har du noen bekymringer vedrørende din mulighet til å kontrollere atferden til dette eller andre dyr?

- ☐ Nei ☐ Ja (beskriv bekymringene)

.....

8. Har du noen bekymringer vedrørende muligheten til å sørge for veterinærbehandling til dette eller andre dyr?

☐ Nei ☐ Ja (Kryss av på alle alternativer som passer.)

☐ Økonomiske begrensinger

☐ Problemer med transport

☐ Dyr som er for vanskelig å håndtere

☐ Tidspress, arbeidstid

☐ Annet:.....

9. Har du noen bekymringer om hvem som skal ta seg av dyret/dyrene hvis du blir innlagt på sykehus, opplever andre uplanlagte fravær fra hjemmet, må flytte eller ikke lenger er i stand til å ta vare på dyret/dyrene?

☐ Nei ☐ Ja (beskriv bekymringene)

.....

10. Har du noen gang mistenkt at noen har skadet eller truet med å skade dette eller andre dyr?

☐ Nei ☐ Ja (beskriv)

.....

11. Er det noe annet du ønsker å tilføye, eller noe annet du ønsker å fortelle oss?

☐ Nei ☐ Ja (beskriv)

.....

Tusen takk for at du tok deg tid til å svare på disse spørsmålene. Vi skal se på svarene dine og snakker gjerne med deg om det er noe vi kan hjelpe deg med.

Dersom du synes temaet dekket i denne veilederen er viktig og du ønsker å støtte VIDERES arbeid med dette, kan du gjøre det her

Vipps valgfritt beløp til VIDERE #541265

Bli støttemedlem med valgfritt månedsbeløp: send mail til post@videre.no

www.videre.no

